Контрольный экземпляр

Масса а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 13 МАРТ, 1990 ШУ. ★ № 30 (7844). ★ Мах 3 кеп.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1990 шера 11 марта ший болх дІаболабир КПСС Центральни комитета Пленумо. Пленуме дувца оттадаьд ер дешаш:

1. СССР Конституце 6-чей 7-чей статьяех йола предложенеш СССР халкъа депутатий аргІана йоацача кхоалагІча Съезде оттаяра хьакъехьа.

2. КПСС XXVIII съезд гулъяра, парте отчетно-хоржамий кампани чакхъяккхара ханий, съезда викалий нормаи делегаташ харжара порядкаи хьакъехьа.

3. КПСС Устава проектах.

4. КПСС Центральни контрольно-ревизионни комиссех йолча положене проекта хьакъехьа.

5. КПСС-гара СССР халкъа депутат харжар.

Пленуме доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленуме дакъа лоацарий таро хилар КПСС Устава проект а ден повестка дешаех кхыйола материалаш а хьалхагІе йовза.

Пренешка къамаьлаш дир: Ю. А. Прокофьева — КПСС Московски горкома хьалхарча секретара, А. Джумагулова — Киргизски ССР Министрий Совета председатела, С. М. Байжанова — Казахстана Компарте Джамбулски обкома хьалхарча секретара, В. В. Бакатина — СССР чурча гІулакхий министра, Ю. И. Литвинцева — КПСС Тульски обкома хьалхарча секретара, В. Ф. Яковлева — СССР юстице министра, В. М. Мишина — ВЦСПС секретара, В. И. Бровикова — Польша Республикерча СССР Чрезвычайни а Полномочни а посола, В. Н. Шведа — Литвай Компарте (КПСС платформа тІа латтача) ханна йолча ЦК шоллагІча секретара, И. Т. Фролова — КПСС ЦК секретара, «Правда» яхача газета керттерча редактора, В. И. Мироненкос — ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара, В. М. Семенова — Белоруссе Компарте Гродненски обкома хьалхарча секретара, С. С. Шаталина — СССР Іилмай Академе экономика Отделене академика-секретара декхараш кхоачашдечо.

Пленуме вІашагІъеллай КПСС Устава проект тоаяран ЦК Пленума кхыдола документаш кийчдаран йола редакционни комиссе.

Пленумо решени тІайийцар законодательни инициатива порядкагІа ювцийтара политически система дешаех (СССР Конституце 6-чей 7-чей статьяех) СССР Конституцена (Керттерча Закона) хувцамаши тІатохараши дара хьакъехьарча СССР Закона проект СССР халкъа депутатий аргІана йоацача кхоалагІча Съезде оттае.

Пленума материалаш йизза кепатохаргья «Правда» газета тІа, хІаьта изложенеш массови информаци кхыча средстваша.

КПСС-гара СССР халкъа депутат харжарах долча деша хьакъехьа хоам бир хоржамий комиссе председатела В. А. Коптюга.

Пленуме къамаьлаш дир СССР халкъа депутаталла кандидаташа: Ф. А. Абросова — СССР 50 шу дизара цІерагІча автоматически линей Московски завода слесара, Н. П. Кустарева — Горьковски автомобильни завода кузнеца, А. П. Шустова — «Станкоконструкция» яхача московски завода слесара-электромонтажника.

КъайлагІа кхаж тессачул тІехьагІа КПСС-гара СССР халкъа депутаталла харжар Н. П. Кустарев.

КПСС ЦК Пленумо ший болх дІахо хьоргба.

ХОАМ

Хоржамех долча законий положенешка хьежжа РСФСР, НГІАССР, республика моттигашкарча Советашка халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссеша оттадаьд шиннел совгІа кандидат хоржаш хиннача, хІаьта царех цхьаккха харжа воацача хоржамий округе гІолла цІаькха голосовани елга 1990 шера 18 марта чакхдаккха.

ЦІаькха голосовани ергья ший округе гІолла харжархой эггара дукхагІа тІехьа хиннача шин кандидата.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиум.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ЙОЛЧА ЦЕНТРАЛЬНИ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕ СОЦАМ

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЦХЬАЦЦАЙОЛЧА ХОРЖАМИЙ ОКРУГАШКА ГІОЛЛА ШОЗЛАГІА НГІАССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ХЬАКЪЕХЬА

Центральни хоржамий комиссе соцам бу:

1. «Нохч - ГІалгІай АССР халкъа депутаташ харжарах» долча НГІАССР Закона 53 статьяга хьежжа 1990 шера 22 апреле шозлагІа хоржамаш де НГІАССР халкъа депутаталла шиннел совгІа кандидат хоржаш хиннача, хІаьта царех цхьаккха херржа воацача хоржамий округашка, хІаьта иштта хоржамаш ца хиннараш санна лаьрхІача хоржамий округашка а. ЦІаькха хоржамаш делга тІадилла хьалха хиннача составагІа йолча окружной хоржамий комиссешта. Халкъа депутатий районни, городской, (раона карайола городаш йоацаш), городашкарча районни Советий исполнительни комитеташа, нагахьа санна эшаш яле, вІашагІйохк кердача составагІа участкови хоржамий комиссеш.

2. «Нохч - ГІалгІай АССР халкъа депутаташ харжарах» долча НГІАССР Законо оттаяьча порядкага хьежжа укх тайпара аргІа йолаш белгалъе хоржамашта хьалхара керттера мероприятеш:

— НГІАССР халкъа депутаталла округашка гІолла шозлагІа хоржамаш дара кандидаташ оттабелга чакхдаккха 1990 шера 13 марта денз 19 марта кхаччалца; округе гІолла депутаталла оттабаьча кандидаташта регистраци е — 1990 шера 19 марта денз 21 марта кхаччалца; НГІАССР халкъа депутаталла кандидаташ бараштa регистраци яра хьакъехьара окружной хоржамий комиссе хоам бе кепайоазон тІа 1990 шера 20 марта денз 25 марта кхаччалца; НГІАССР депутаталла кандидаташ харжархошца вІашагІкхеталга вІаштІехьдаккха депутаталла кандидата регистраци яьчул тІехьагІа 1990 шера 21 апреле кхаччалца:

— шозлагІа хоржамаш деча хана голосовани ю хьалха яьча хоржамий участкашка, юкъара хоржамаш дара оттаяьча массанена гургйолаш 1990 шера 8 апреле денз наха дІайовзийта йолча харжархой спискех:

— окружной хоржамий комиссеша Центральни хоржамий комиссе дІачулу хьалха чІоагІъяь хиннача формех хоржамашта кийчо ярей уж чакхдахарей хьакъехьара хоамаш.

3. Моттигашкара хьауха предложенеш теркал а еш окружной хоржамий комиссешта мукъале хоржамий округе шозлагІа хоржамаш деш хоржамий бюллетенеш кийчдеча хана моллагІа бос болча, комисси вІашагІъеллача органага долаш долча каьхатах пайда эца, нагахьа санна хоржамий округа територе тІа пайда эцаш дола каьхат цхьа бос болаш дале.

НГІАССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе председатель
М. МАМАЕВ.

НГІАССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе секретарь
А. ГОРНОВ.

Грозный, 1990 ш. 9 март.

СССР халкъа депутатий аргІана йоаца кхоалагІа Съезд

СССР халкъа депутатий аргІана йоацача кхоалагІча Съездо ший болх дІаболабир 12 марта Кремле.

Съезд хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Председатела М. С. Горбачева.

Гулбеннараша цхьадола хувцамаш дир Съезда президиума составе. хІаьта СССР Лакхехьарча Совета, эггара хьалха Къамий Совета, Лакхехьарча Совета палатай комиссештеи комитеташтеи, Советски правительствана а дуллаш — Литовски ССР Лакхехьарча Совето тІайийча решенешца дувзаденна этта хьал кІоаргга довзалга, цу решеней боагІаш бола мах белга, цунах хьайоагІаш йола выводаш елга.

ВІашагІъеххар Съезда балха органаш, чІоагІйир дискусси ца еш укх тайпара дешаш юкъедихьа йола ден повестка:

1. Керда хержача СССР халкъа депутатий полномочеш могаярах.

2. СССР Конституцена (Керттерча Закона) хувцамаши тІатохараши юкъедахьарахи СССР Президента пост чІоагІъярахи.

3. СССР Президент харжар.

Депутаташа лаьрхІар Съезда болх кхаь дийнахьа чакхбаккха.

ДІахо Съезд йолаелар ден повестка хьалхара пункт ювца. Мандатни комиссе предложенегІа дукхагІбараш тІехьа а болаш чІоагІйир керда хержача СССР халкъа депутатий полномочеш.

Цул тІехьагІа Съезд йолаелар СССР Конституцена хувцамаши тІатохараши юкъедахьарах, СССР Президента пост чІоагІъярах долча дешага хьажа. Доклад йир СССР Лакхехьарча Совета Председатела хьалхарча заместитела А. И. Лукьянова.

(ТАСС).

Мишта Іангара доах хьайбаш

ГІулакхаш тоалуш доагІа

Карарча пятилетка хьалхарча кхаь шера планагІа йоагІачох дІа ца луш тІайийса хинна 48,6 тонн а дІатокхаш толаме кхоачашдир дІадахача шера паччахьалкхенна шура дІаялара декхараш Надтеречни района «Знаменский» совхоза хьайбаш леладераша. Геттара дика хьокхамаш гойташ дІадоладаьд ер шу а. Масала, дІабахача шин бетта планал совгІа паччахьалкхенна дІаелар итташ тоннаш шура. Цул совгІа, белгалдаккха доагІа из толам доахан дукхагІа хиларах а доацаш, царгара йоаккха шура тІакхетийтара чотагІа баьккхалга. Нагахьа санна, соахка хьалхарча шин бетта хІара кхоабача Іаттагара 391 килограмм яьккха хиннаяле, укх шера из цифра 412 килограммага дІакхоачаш дегІаера, хІаьта шу доладелча денз хІара дийнахьа тІакхеташ а я из. Иштта, январь бутт чакхбоалаш дийнахьи буси цхьан Іаттагара юкъера лаьрхІача 4,2 килограмм йоаккхаш хиннаяле 1 марта 8,3 килограмм яьккхар.

Лоацача юкъа болх иштта тоабе новкъостал даьчох дувцар дийхача совхоза директора Нурадиев ИбраьхІама аьлар:

— Кхо шу хьалха «Калаусский» совхоз дІайоаккхаш, цун шурий комплекс тха боахамах хьатехар. Цига леладаь хьайбаш шозза хІана дац, аьнна дукхагІа дар тхога хиннарел Уж а тхоай дараш а Іангардаха доакъар Іалашде эттача, цунах хІама хиланзар тха. ХІана аьлча, цу гІулакха лаьрхІа дІайийцу на тоъал юртбоахама культураш яцар. Цул совгІа, татахан - кхоана «Калаусский» совхоз дІайоаккхаргдьа, цун шурий комплекс кхыча боахама дІалургъя яхаш, лаьрхІар чакх ца доаккхаш йоккха юкъ яьлар. Цу хьале лерттІа болх хьабе эшачунца хьайбаш леладераш Іалашбара, цар дечоа тІахьожам лоаттабара йоакхо еш хиннабацар цу боахама кулгалхой. Царна цу хана дагадаьллар дар, шоашта керда балха моттигаш лахар. Из гучадаьлар тІехьагІа. Иштта уж бахьанаш долаш, шоай декхараш бе-башха доацаш кхоачашдора наха. Ханнахьа балха хьаахацар, къаракъаш мелар, доакъар лечкъадора, шурех хий деттар, припискаш йора, и. кх. дІ. Цу тайпара сурт дар тхох из комплекс хьатохаш. ГІулакх тоадара хьайбай боахамах кхеташ, шийна нах тІехьабаха ховш вола саг эшар. Парткоме а специалисташца а дийцачул тІехьагІа берригаш раьза а болаш цига кулгалде коммунист Хазбулатова Тамара яхийтар. Хьалха доярказлла, ферма учетчикалла болх баь саг я из. ХІаьта тІеххьарча хана № 1 йолча йоккха йоацача ферма заведующи яр.

Комплекса кулгалде отташ, толашагІболча хьайбаш леладерех болхлой совет вІашагІъеллар цо. Цунна юкъебахараш наха шоаш харжараш бар. Района, совхоза специалистий новкъосталца аттестаци йир, хьайбаш леладерий балха говзал тохкаш. ГІулакх эсалагІа ховш бараш балхах мукъабалийтар. БархІ скотникех пхиъ мара витанзар. ЧІоагІйир балха дисциплина. Совето шоашца бегаш бергбоацилга кхетадаьчул тІехьагІа «хьаькъал тІа баьхкар» из телхаеш хиннараш. Иштта хувцамаш даьчул тІехьагІа, цкъа-дале, ноябрь бутт чакхбаллалца хьайбашта моша, доакъар лоаттаде, шозлагІ-дале, царех хІаранена 23 центнер доакъара единица Іалашъе вІаштІехьдаьлар пятилетка кхоалагІча шера. ХІаьта а ваччахьалкхенна шура дІаялара план цу шера е карагІдаланзар.

— Хьаьнала къахьега хІанз хьайбаш леладерашта новкъостал деш кхы а цхьа хІама да, — дувц дІахо И. Нурадиева. — Боккха теркам тІабохийт тІеххьарча хана зооветеринари, селекционни доахана Іуя тоадара балха. Масала, детташ дола дерригаш хІана дац, аьнна доахан — 470 етт — шурий комплексе да тха. Царел совгІа, тхоай дикагІдолча дохана даьча Іаьсех хьалкхедаь ши бІаь шинар да арендни подрядагІа кхеде совхоза керттера ветеринарни лор хиннача Юсаев Муслуси йоккха опыт йолча скотника Караев Вахаси дІайийца. Дахка доладелча юххьанца уж детташ хул цар цІен-ноаной Юсаева АсмаІи Караева Дадаи. Иштта из болх беш комплексе 600 беттташ бола етт хургболаш гІулакх де лаьрхІад оаха. Уж доахан арендагІа леладе дІалургдолаш а да.

Белгалдаккха доагІа, договорага хьежжа, шоаш хьалкхедаь къона доахан Юсаев Муслус ший новкъосташца совхозага дохкаш долга. Цунна ца эшаш моттиг хилча, кхыча боахамашка дІадала а бокъо я цар. Цу тайпара болх беш соахка 24 эзари 2 бІаьи сом цІена пайда бир цу йоккха йоацача коллективо. Авансах шера ийцар ца лаьрхІача, тІеххьара итог йича хІаранена 2800 сом кхаьчар.

Шурий комплексе даха а хилар тхо. Терски дукъа босена хозача моттиге латт из. Гобаьккха даьгІенаш я.

Комплекса юкъейоагІа хьайбаш чулоаттадара яь йоккха кхо корпус, хьайбаш леладерий цІа. Цун хьалхашка яхье хьалхалаттача толашагІболча доярказшта Журжаева Раиси, РасуевгІар Кесиран Мадинаи, скотникий Муслиев Сайпуде, Михаилов Махмуда сийна хьалъяхийта цІе байракх яр.

ЦІеча уголоке телевизорга хьежаш багІар комплекса хьайбаш леладераш. Укхаза яр Хазбулатова Тамара а.

— Іуйрийна доахан дийтта, цул тІехьагІа доакъар дилла, царна дІахо кхы мел эшар даь салоІаш дагІа тхо, — аьлар цо, бехказа ялагІерташ санна, тхо бІаргадайча.

— Оаша-м шоай безам бар де, цхьабакъда хІанзарча балха темпаш лох а ма ялийта, шура алсамъяккха а хьажа, — аьлар И. Нурадиева, вела а венна.

Йоккха, паргІата я ЦІе уголок. Чухьа латташ кІаьда гІандаш да. Истола тІа ухк хьайбаш леладарах, унахцІено лораярах долча журналий, тайп - тайпарча газетий подшивкаш. Лоацца аьлча, сэ паргІата, лостам болаш я чухьа. Цул совгІа, хьайбаш леладерашта даьча цІагІа столови, буфет я. Берригаш хІана бац, аьнна доярказш Калаусски яхача юртара ба. Пхийттех километр хургйолаш гаьна улл из комплекс йолчара. Іуйрийна машинаца хьа а боалабу сайрийна цІа а буг. Кхыйола ха комплексе йоаккх.

Столови а буфет а укх коллективо ше вІаштІехььяьккхай. ГІишлошъераша цу гІулакха помещенеш-м яьяр, цхьабакъда, кхы мел эшар дацар. Из Іалашдаьраш уж ба.

Чакхдаьлар тхо хьайбаш латтача корпусашка гІолла а. ХІаране чу цІена, паргІата яр. Сатийнна доакъар дуаш латтар дика тоаденна доахан. Царна эшар деш цхьацца скотник вар хІара помещене чу.

М. ХАМАТХАНОВ.

Нийсхо юхаметтаоттае

Назранерча митингера

ДІадахача шоаттдийнахьа дІахойихьар гІалгІай къаман автономи меттаоттаяра хетаяь митинг. Эзараш-эзараш нах гулбеннабар КПСС Назрановски райкома хьалхашкарча майдан тІа. Укхаза бар республика тайп-тайпарча районашкара баьхка нах, дуккхача къамий викалаш. Буто пен санна латтар майдан тІа къоаной, къонахий, йистий, кагирхой, Харцоно дегаш Іувдача наха къайлакхахьацар шоай уйлаш, шоашта хетараш. Царех цхьабарашца къамаьл хилар тха.

— Човна тІа тух тассар санна хІама да «Правда» яхача газета тІа араяьнна «Кунакаша массаза барт лохаргба...» яха статья, — йоах Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза парткома секретара М. Точиева. — Мел дукха ха я вай зІамига къам нийсхо яккха гІерта. ХІанз, мехка перестройка йолча хана, гласности демократии котйоалаш йоагІача хана, гІулакх бакъахьарча оагІорахьа дерзарга чІоагІа сатессадар наха. ТІаккха мишта кхетаде деза «Правда» газета тІа яздаьр?

— Вайнах Казахстанера, Киргизера цІабаьхкачул тІехьагІа ваьв со, — аьлар М. Н. Толстой цІерагІча Нохч - ГІалгІай паччахьалкхен университета филологически факультета шоллагІча курса студента А. Картоева. — Цхьабакъда, боккхагІчар кІезига дийцадац сона цхьаккха бехк боацаш гІалгІаша лайнача балах, эзача Іазапах. Дале а, нийсъялийта харцо хІанз а дІаяьккхаяц, шоай ворххІе дай баьхача юрташка, городе юхабаха бокъо йоацаш дукха нах ба. Цар цІеношка кхыбараш бах. Масала, са дай Аьхкий-Юртара хьабаьннаб, цул тІехьагІа Мочкъий-Юрта баьхаб. Маца хьабелларгба сона а са дезала а цІенгахьа бод никъ?

Цахаддаш трибуна тІа бувл керда нах. Хьакхайкаду Ачхой - Мартановски районерча ВалартІера делегаци кхаьчалга.

— Тахан деррига нохчий халкъ шуца цхьан дагара да, — йоах цу делегаце викала. Вай-м хьалха а хийрадаьнна даьхадац. Сибаре а цхьана текхай, сталинизма Іазап а цхьана Іайшад. Митинга новкъостала, гІалгІай автономи меттаоттаяра фонде дІадала ВалартІарча наха гулдаьдар ши эзар сом.

Майдан тІа гулбеннача наха юкъе ва Ачалкхерча юрта Совета исполкома председатель И. Цечоев.

— Доккхача сабарца дІайода митинг, — йоах цо, — Сел дукха нах гулбеннача моттиге къамашта юкъера безам бохабергбола цхьа дош хьахазац. Довнаш, дегабуамаш, аьлдиташ эшац вайна. Цхьабакъда, даим иштта садетта вай низ кхоачаргба ала лоархІавац со. Цагена илли санна вІалла кхоача ца луш хилац наьха сабар. ТІехьа а ца тетташ къоастаде деза исторически доазонашка гІалгІай автономи меттаоттаяра дош.

Трибуна тІа воал НГІАССР юстице министр А. Котиков.

— ЧІоагІа дика хет сона Наьсарера митинг цхьаккха эксцесс йоацаш дІайодаш хилар, — аьлар цо. — Аз тІахьех шо сабаре а хьаькъале а гІулакх чакхдаккхара. Гайна -'ганза нийсхо яргхиларах дог тийша ва со.

ГІалгІай къаман митинг шоаш хьаллоацаш хиларах хоам беш телеграммаш яйтай Къулбаседа ХІирий АССР Моздокски районе бахача гІумкаша, Москверча Горькерча, кхыча городашкарча студенташа. Уж Іоеш трибуна тІара. ЧІоагІа тІоараш тохарца тІаэц уж иттащ эзараш болча наха.

— Вайна реабилитизаци яьяц, вайх къахетам баьб, — йоах журналиста Б. Чахкиева. — Иштта децаре, берригa гІалгІай шоай даьй кхуврчашта хьалхашка Іоховша бокъо йолаш хургбар. КогдІа мел баьккхача харцонаш я тахан а тІехь.

Ораторо ше мадарра дийцар граждански тІема шерашка гІалгІай къамо гойтача деналах. Цох лаьца В. И. Ленинга яздаьд Орджоникидзес, Микояна, Кирова, кхычар. Цхьабакъда, цхьаккхача оагІорахьара кхетаде йиш йолаш дац дІахо хиннар. Шерагара шерага кІезиглора гІалгІай баха лаьттaш. Юххера а доккхача цІийца яьккха автономи йоацаш бисар уж. Цунца цхьанз шоай столицах а баьлар гІалгІай. ТІеххьара хиннар ховш да: бехк боацаш мехках а баьха Казахстане, Киргизе Іобахьийтар вайнах. ХІаьта Нохч - ГІалгІай республика меттаоттаяьчул тІехьагІа Пригородни район, Малгобенски района цхьа дакъа хІирашка диссар.

Цу ханна трибуна тІара Іоеш хІанз Къулбаседа-ХІирий АССР-а чуйоагІача а хьалха гІалгІай хиннача а Къаским яхача юртарча наха яйта телеграмма. ГІалгІай автономи махулла сихагІа меттаоттаяра тІехьа ба уж.

ВІалла ца соцаш майдан тІа хьатІаух керда нах Цар-

(Йистедоалар 2-ча оагІо тІа).

СУРТА ТІА: итташ эзараш нах гулбеннаб г. Назране латтача митинге.

С. ПУГОЕВА сур.

Доттагlашта юкъе цIур бехкаш хилац

«Кунакаша массаза барт лохаргба...» яхача статьях

Сталинен Берен гIозараша вайнах даьй лаьттах а баьха, гаьннача мехкашка бовлба, аьнна, дIаараккхайсача хана, вай къаман цIи лаьттан букъа тIара дIаяьккха гIийртача хана. Советски Союза шозза турпал волаш хиннача инарала Плиев Iийсана бIаргадайна хиннад гIалгIай кашамашкара чурташ дIакхухьаш. Цо аьннад йоах: «Укх Пхьелийкъонгий-Юртара цхьа чурт дIадохьийтаргдац аз. ГIалгIай цIабаьхкача эггара хьалха уж кашамашка гIоргба. Шоай дай-ноаной дIабехкачара чурташ дIадихьалга хайначул тIехьагIа вайх, хIирех, фу хетаргда гIалгIашта? Цхьа кхера дIабахьа мегаргбац укхазара».

Хьаькъал долаш болча хIирашта, дуккхача хана денз вайца оагIув лелабаьчарна дика ховш хиннад гIалгIайи хIирийи вIашин барт болаш баха безаш болга. Цу тайпарча нахах хиннав хIирий Iилманхо В. Абаев. Вай Iодахийтачул тIехьагIа хIирий националисташа аьнна хиннад цунга йоассаенна йисача гIалгIай юртех ширачарна тара хургйола цIераш тахка еза Iа. Бера ханара денз гIалгIашца оагIув болаш хьавенача цу Iилманхочо из де тигадац. ГIалгIашца доттагIал леладеш, гIалгIайи хIирийи бувзамех Iилман балхаш яздеш хинначарех ва Iилманхо Алборов. Прогрессивни бола хIирий Iилманхой тахан а ба вайнахаца доттагIал леладеш.

Бакъда, дега хала хете а, тIеххьарча хана геттара чIоагIа хьайзаб харц уйла йолаш бола хIирий националисташ. Шоай къаманна доккха зе ду цар. Цкъа-дале, хайра Iлима ца ховш бола хIирий харцача уйлан тIа боах цар, шозлагI-дале, ма хулла гIалгIайи хIирийи барт ца хилийта гIерташ а лел. ВIаши исторически хоттаденна ши халкъ дIахо а цхьана даха дезилга дицлу царна, къамаш вIашин эгIаде гIерт уж. Цу тайпара хIамаш леладечарех ба, кхыметтел, йоазонхойи Iилманхойи. Масала, Тотров, Блиев, кхыбараш. Соахка Майкопе Российски федерацера йоазонхой вIашагIкхийттача метте бIарчча доклад яь хиннаяр Р. Тотрова, гIалгIай хьадаланза тахан а диса лаьтташи Буро ше лаьтта моттиги цIаккха гIалгIай хиннаяц, яхаш. Цун къамаьла стенограмма йолаш я. Цу харцача къамаьла доаггIача тайпара жоп денна хиннадар вай йоазонхочо Чахкиев СаIида.

ХIана дагаехар тхона Р. Тотрова доклад? Дагаехар, лоадам боаца цунна хувцамаш а даь, цох корреспонденташа А. Грачева, В. Халина «пайда» ийцандаь.

Тотровеи цунца цхьа уйла йолаш болчареи «Iехабир» уж корреспонденташ. ХIаьта цар дерригa советски халкъ Iехадир, харцача уйлан тIа даьккхар. Цу автораша язъяь статья харцдараш дувцаши къаман балийна тIа тух хьерцаши я. Цар язду: «Тхо, эрсех вола ши журналист, дег тIара дезаш ва гIалгIаштеи хIираштеи юкъе бокъонца дола доттагIал чIоагIденна дIаоттар». — Цар яздаьр Iодийшача мала тешаргва цар нигат цIена хиларах, хIана аьлча харцо ювцарца цIаккха доттагIал чIоагIдергдац!

Шоашка хьаьттача, «говза» никъ леха хиннаб автораша. Ир-ирагIа дола хIама шоашкара санна доацаш, кавычкашта юкъе дехкаш, язду цар. Цу тIа, дукхагIча даькъе, хIирашкахьара хьаоалача хьисапе, цар гIалгIаех бехкаш доахаш а язду.

Шаьрра гуш да оагIув хьангахьа озаш язъяь я статья. Эрсий меттала яздаьча тайпара шоаш долчча бесса доаладергда вай цхьадола статья тIара дешаш: «амбициозное размежевание», «эмоции захлестывают разум» — гIалгIай бувцача хана язду из, «разговоры об автономии останутся пустыми словопрениями», «на место казаков поселили ингушей. В 1944 г. их постигла та же участь», Иштта язду «объективни» хила гIерташ болча автораша. ХIирашта репрессехи тIемахи хинна хатараш дувцача хана цхьаккха дош алац тIем тIа байнача гIалгIаехи нохчехи. Дош алац мел адам хIалакьхилар репрессеех, тIем тIа, къам мехках доаккхаш Iодахьийтача хана.

Тхога хьаьттача, статья тIа долча зуламех эггара доккхагIа дар да, цу тIа дувцача хIамашца эрсийи хIирийи гIалгIашта духьала баха гIерташ хилар. МалагIча эрсечоа дезалургда гIалгIаша царгара (казакашкара) низагIа лаьтташ дIадаьха хиннад аьлча, малагIча хIиречоа дезалургда гIалгIаша, шоай уж хинна доацаше хIирашкара лаьтташ дIадаха гIерташ ба аьлча? ХIама ховш боацача наха хеталургда гIалгIай боккхий агрессораш ба, аьнна. Цу тайпара йола уйлаш чакхйоах вай мехка, дунен тIа довзаш долча газето. Вай даьша ма аллара, бIаргашта гуш харцдараш да яздаьраш. ДоттагIал тоадергда цу тайпарча къамаьлаша? Тахан латташ йола конфликт машарца къоастае новкъостал ду цо? Харцдар ларде а дуллаш, цу тайпара хIамаш дувцарца статья автораша къамашта юкъе цIур бехк. Цу тайпара хIама цхьаккха тайпара чакхдалийта мегаргдац. Ховш беций автораш мел цIий Iодахад тахан вай мехка армяний, азербайджанций, туркий-месхетинций? Цу тайпара хIама, фух хиларах, е нохчаша е гIалгIаша цIаккха хулийтаргдоацилга ха доагIа къамашта юкъе питам бехкачарна.

Ховш да еррига конфликт Пригородни районахи БурогIалахи йоаллаш йолга. Цу моттигашкара гIалгIай йола бокъо дика гучайоалаш я исторически документашка хьежача. КIезига дийцадац царех. ХIаьта тхона бакъахьа хетар цхьадола документаш тахан юхадагадехийтача, дикагIа вола теш документ долга а ховш.

Статья авторашка ладийгIача, цу моттигашка 23 шера мара баьха хиннабац гIалгIай. 1921 шерага кхаччалца цу моттига аьттехьа хиннабац, йоах, гIалгIай. Царца «доттагIал» леладеча Сталина казакаш бахачара боха а беш... гIалгIашта дIаденна хиннад лаьтта. Сталина гIалгIашта тIаоттадаь Iазап довзаш волчоа ха доагIар иззамо хабар мел хала хургда гIалгIай дегашта! Дуккхача фактех ховш да: 130 — 140 шу хьалха низагIа къизача пачхьаьа Iаьдало гIалгIай дукхача юртех бохабаь хиннилга (Ангушт, Ахки-Юрт, Шолхе, Товзанче, Алхасте, ГIажий-Юрт, Илдарха-ГIала, Ах-Боарзе, Эбарга-Юрт, Махьмада-ХитIе, кхыяраш). Цу юрташкара дIа ца вахар вийналга, дIабахараш моцалехи лазарехи дукхагIабараш дIабаьнналга, доазол дехьа дIанхалга (хьажа: Г. К. Мартиросиан. История Ингушии. Орджоникидзе, 1933).

ХIанз конфликтно ювцаш йолча моттига ширача ханара денз овла болаш я Буронна гаьна йоаца Ангушт. Цхьаккха шеко йоацаш ховш да «ингуш» яха вай къаман цIи цигара йоагIаш йолга. Цу моттигашка 1921 шерага кхаччалца гIалгIай аьттехьа хиннабеце, хIанад, мичара даьннад хIанз доаладергдола революци ялалехьа денз вай къамах боацача Iилманхоша доаладаь хинна документальни хIамаш?

1745 шера язъяьча географе тIа гуржечо Вахушти язду «Ангусти, большое селение... жители Ангусти похожи на черкесов и они по вере магометане суннитского толка» (хьажа: М. Джанашвили. Известия летописей и историков о Северном Кавказе и России. — Сборник описания местностей и племен Кавказа, т. 22, стр. 79).

Вахуште беш болча хоамах гуш да, 250 шу хьалха бокъонца Ангушт йолаш хинналга. Вахуштел кIеззига тIехьагIа, 1700—1773 шерашка, вай мехка хиннача Iилманхочо И. Гилденштедта язду: вай йиъ округ я — Вапи (лоамара фаьппий — шахьар), Ангушт, Галга, Карабулак. Кхы а язду гIалгIай лоамашкара Моздоке кхаччалца долча лаьтташ тIа бахаш ба (хьажа: И. Гилденштедт. Географическое и статистическое описание Грузии и Кавказа. СПб, 1809, стр. 78, 83).

Вахуштенеи Гилденштедтаи яйнача хана Ангушт хиннай йоккха а чIоагIъенна а юрт. Цудухьа тешаме долаш да из юрт кхы а 17 бIаьшере, вешта аьлача 300 шу хьалха, йолаш хиннай алар (хьажа: А. Вартапетов. Проблемы родового строя ингушей и чеченцев. — «Советская этнография», № 4, 1932, стр. 64).

ХIанз доаладаьча массехк исторически тешало шаьрра хьахьокхаш да цу гаьннарча хана гIалгIай цу лаьтташ тIа бахаш хиннилга. Статья авторашка хатта безам ба: мичара денад цар цу меттигашка кхыдола къамаш хьалхарча замах дахаш хиннад яхилга? Шеко йоацаш гуш да, из хабар харц долга. ХIирий, дукхача ханара денна гIалгIай лоалахой, Тиркал дIадехьа ваьннача лаьтташка бахаш хиннаб. Крепость Буро Iойиллача хана, крепоста хьакимаша лоамашкара боалабаь хIирий Iохайшийтаб цу моттиге, Буронна лалла. 1788—1795 шерашка цхьан юкъа крепость дIаяьккха хиннача хана (Шайх Мансурах болча кхерамах) хIирий юха а лоам хьалбаха хиннаб, крепость меттаоттаяь итт шу даьнначул тIехьагIа, революци ялалехьа яздаьча тайпара, «вторично поселены осетины в особом ауле, составляющем нынче часть города» (хьажа: Владикавказ. — Города Терской области. — Сборник сведений о Терской области. Вып. I, Владикавказ, 1878, стр. 59). Кхы а дукхача исторически источникехи архивехи ховш да гIалгIаша Тийрк-чIож оалача Дарьяльски ущелье дола лаьтташ гIалгIай хиннилга. Цунна тешал деш да Ларсе гIалгIай бIуна баьчча Солта - Мурза чIожана доал деш хиннилга, гIалгIаша бокъо енна цу чIоже Тийрка бердаш тIа баха хIирех бола тагаурцаш тIабитарах, царгара йоал гIалгIаша ийнеш хиннилга (хьажа: газет «Кавказ», 11 январь, № 2, Тифлис, 1847).

Лакхе аьнначул совнагIа, гIалгIай доазон тIа гарга отташ дола хIирашкара лоамаш (хIанз уж хIирашца къувса цхьан сага дага а дохаргдац), вайнаьха къамах болаш хиннача двалий хиннад. Двалы яха къам (вайнахах дола цхьа гар) лоаман гуржехи хIирехи дIайийна дIабахаб, цигара долча лоамий цIераш хIанза а вай меттала кхетаеш я (хьажа: В. Гамрекели. Двалы и Двалетия в I—XV вв. Тбилиси, 1958; кхы а хьалхагIа цох яздаьд гуржий Iилманхоша Вахуште, Мровеле).

ХIанз цхьа хаттар дала доагIар Грачевгеи Халинген: лакхе мел бийца Iилманхой ба бакъ, е цу авторий хинна информатораш ба? Къамашта юкъе къовсаме дола хIамаш дувцача хана геттара лоралуш, оалаш дола дош шийна кIал лард йолаш тешал долаш ала доагIа. Хетарахи йоахарехи дувцача зе мара далац. Наьха уйлаш кегаяр мара хилац цох.

Кхы а, шеко йоацаш, дукха тешалаш да Буро гIалгIай лаьтта тIа Iойилла хилара. 1722—1803 шерашкара Кавказа истори яздаьча П. Буткова хоам бу, цу хана а тIехь гIалгIай Тийркан Шолжан юкъе бахаш хиларах, уж къахьегаме а сабаре а хиларах, крепость Iойилла моттиг ювцаш цо язду «при ингушской деревне Заур» (хьажа: П. Бутков. Материалы для новой истории Кавказа, с 1722 по 1803 год. СПб, 1869). Хьалха хиннача Мартиросиана а ду цунна тешал. Цох язду В. Христиановича а (хьажа: Горная Ингушетия. Ростов-на-Дону, 1928, стр. 65). Христиановича беча хоамах, из крепость Iоюллаш гIалгIашца договор яь хиннаяр цар Тийрк-чIоже лораергйолаш, цу тайпара договор хилар шозлагIа 1810 шера. Цу хIамах дола архивни источникаш тохкаш Мартиросиана (хьажа хьоахабаьча балхага) хоам бу: 1810 шера 600 саг вола кхычахьара бIу Буронна тIабоагIача хана цу крепоста комендант хиннача инарала Ивелича дехарца гIалгIаша уж моастагIий юхатехар, Буро лораеш хьа ца йоаккхийташ йитар.

Бурох дола дош дувцаш кхы а теркалбе безаш ба Д. Раковича язбаь болх (хьажа: Прошлое Владикавказа... Владикавказ, 1911). Крепостах город хьаянь 50 шу дизар дездеш цу автора баь тохкам ба из, цудухьа цу тIара хоамаш къаьстта теркам тIаозаш да. Цо ниййса язду: хIирий «Дзауджи-Кау» яха цIи гIалгIай дешагара «Заур-Ков» яхачунгара хьайоагIаш я. ДIахо язду, «Никак нельзя согласиться с тем, что на месте нынешнего Владикавказа раньше стоял осетинский аул Капкай, так как земли эта с незапамятных времен принадлежала ингушам...» (стр. 3). Хьагучох, цу хана а тIехьа цхьацца бола нах хиннаб исторически бакъдолаш дола хIама харцахьа дерзаде гIерташ. Раковича кхы а хойт: крепосте адам кIезига хиларах, цунна юхе баха Iохувшабеш хIирий хилар совнагIа, пачхьаьга дехараш деш хиннад укхаза бахаргболаш нах байта (стр. 16). Крепосте чуйодаш йиъ зонI хиннай: «Моздокские, Тифлиские, Екатеринодарские, Назрановские; гIалгIаша Буро тIа бохкаш хиннаб маша, ферташ, элтара кийнаш, нахчаш, модз, кхыдар а (стд. 33).

Лакхе мел дувцачо хьагойт, Буро гIалгIай лаьттан тIа йилла хиннилга. Мальсагов Заур яхача саго цига юрт Iойилла халар а, крепость Iоюллаш цу юрта бахача наха лаьттах боагIа мах пачхьаьа Iаьдало бенна хиннилга, юрта цIи гIалгIаша Заур-Ков оалаш йоаккхаш хинналга, шоай IаьдалагIа дIаерзаеш хIираша «Дзауджикау» оалаш хиннилга — дерригa хIанз а тIехьа наха дика ховш да. Из иштта дале а, гIалгIаша цIаккха яьхадац, е арг а дац Буро алхха шоай хила еза. Iойиллача хана денз интернациональни йолаш хьаенай из город. Цунца дакъа доагIа хIирий а эрсий а. Бакъда цунца дакъа доагIа гIалгIай а. 1924 шера бакъдар котдаларца хила а хилар цу Буро тIа ГIалгIай автономе центр. Шоай дакъа хьада алар мара цхьанна тайпара бехке дац гIалгIай къам.

Оаха укх статья тIа хIана доаладаьд (цхьаццадараш кхы а доаладергда) исторически документаш? Тхона хетаргахьа тха, Iилманхой, декхар да наха уж дIадовзийтар, харцахьа дувцаш долча хIамай овла дIабаккхар. Статьяга хьажа вай дIахо а.

Харца долча хIамаех да 1921 шера Сталина казакаш ара а баьха, гIалгIай баха Iоховшабаьб, яхилга. Дукхача исторически документаша тешал ду: революци яьнначул тIехьагIа пачхьаьа Iаьдало леладаь лаьттанцара харца хIамаш дIадахар духьа Буронгахьа долаш хинна гIалгIай лаьтташ мукъахьа Буронгахьа долаш хиннилга. ХIаьта Вичераховски контрреволюцеи цунна тIехьа баьхкача деникинцашеи из гIулакх кхоачаш даь ца доалийташ юхасоцадир. Доккха хIама деций, Сталинах гIалгIай доттагIа вар!? Цу «доттагIчо» 1934 шера дIаяьккхар ГIалгIай автономи, изен Буро дIаяьккхара духьалваларах Зязиков Идрис вийна дIаваьккхар, вайнах 1944 шера хIалакьхилда шо, аьнна, мехках баьхар. Таханарча гласносто советски наха долчча бесса довзийташ латт Сталина зуламаш. Иззамо вола саг «гIалгIай доттагIа» ваь дIаоттавар, статья ше «сий дола Сталин» кхелхача дийнахьа «Правда» тIа араяьлар цIаьххан цаховши хинна хIамаш да аьлча, атта тешаргвац. Хетаргахьа, ший маIан долаш да уж хIамаш.

«Правда» газет дешараш Iехабеш хIама да районех лаьца яздер а. Царга ладийгIача, гIалгIаша йоах, шоашка хIанз йолча кхаь районах дIатоха еза хIирашкара хьайоаккхаш кхы а пхи район. ГIалгIаша ворххIе даь хана хинна шоай цхьа район хьаянь аьннача цхьан дешах пхи дош хилар! Из дагадохар а еций тамаш! Статья авторашка а царна тIехьа латтачарга а ладийгIача, беррига хIирий мохк хьаба йоах гIалгIаша. Хьайл, мел эхь дайна хьувз! Иштта ца кхетадича кхы мишта кхетадергда из дош миллионаш болча газет дешараша?

ХIанз хьожаргда вай Сталина мичахьа озаш хиннаб оагIо, хьан га хьалкхаьбад. Исторически бокъонца хиннадола из хIама а тахан ца дийцача Iе йиш яц.

Вай Iодахьийта 5 шу доаллаш Къулбаседа - ХIирийчен парте обкома хьалхара секретара К. Кулова партконференце аьннад:

«Вай республика вахарца 1944 шу долалуш йоккхий исторически событеш хиннай. Большевистски парте а къаьстта Сталина ше а массе хана вай йоакхо еш хиларца, 1944 шера Советски пачхьаьалкхено тIайийцар вай Iаьдала лоархIаме дола дешаш Къулбаседа - ХIирийчен АССР дIахо а дегIайоалаергйолаши чIоагIъергйолаши. Къулбаседа-ХIирийченах хьатехар керда районаш... вай республика территори 50 процент гаргга йоккхагIа хилар... Къулбаседа-ХIирий парторганизацена хьалхашка эттад лоархIаме декхараш массехк кердача районе махулла сихагIа нах баха Iоховшабар». (Хьажа: газет «Социалистическая Осетия», № 30, 12 февраля, 1949).

ХIанз дика гуш да «халкъий да» хиннача саго бокъонца «да» а хинна хьан оагIув хьаллаьцаб. Сталинен Берен мукъадаьхача лаьтташ тIа хIирий баха Iоховшарах е тха а кхы цхьанне а ала хIама дац. Лаьттана моллагIа хинна а да веза. Бакъда укхаза дагадохаш да кхыдола хIамаш. Вай автономи меттаоттае аьнна амар арадаьлча вай лаьтташ тIа Iоховшабаь хинна гуржийи дагестански къамаши гIейтта цIадахар. Иштта хила боагIа лоалахошца машаре хьаьнала баха гIерташ бола нах.

ТIеххьара кхы а статья тIа харц долаш дола цхьа хIама къар ца дича далац тхо. Цу тIа язду город хьакхеллача ханана денз цу чу гIалгIай баьхабац, 1923 шерага кхаччалца. Цу шера городе верригa 500 гIалгIа мара хиннавац, уж а хиннаб дезалаш боацаш хIаьта городе баьхка хиннаб хIанза «договорагIа» нах ухаш санна. Из харц долга цхьан хIамах а ховргдар хIанз а тIехьа Буро тIа пачхьаьа заман хана хьалдаь гIалгIай цIенош латташ хиларах а. ГIалгIай цига баьхаб е баьхабац яхача хIаманна цхьа тешал доаладергда вай. 1918 шера июле Буро тIа контрреволюцеонераша баьде нах оарцагIа а баьха яь хиннача гIалгIай погромах цхьа эпизод йоалаеш ва йоазонхо М. Кац:

«Семья Дахкильговых сидела у обеденного стола. Идет байрам. Ждут праздник и печальных событий.

У мужчин много патронов, у женщин много горьких слез.

— На базаре растерзали троих ингушей... Я еще видел их вздрагивающие в смертельной агонии, под ударами озверевшей толпы, тела.

Толпа кинулась в город.

Спрашивают где живут ингуши.

Бьют, рвут, ломают и убивают попадающих к ним в руки ингушей.

— Они идут сюда!!...

Пришедший родственник взволнованно роняет фразу за фразой, стоя у порога.

Мужчины с мест, мужчины за винтовки, мужчины к окнам».

ДIахо дувц шоай цIенош чура БалаевгIар кхаь вошас лоаттадаьча довнах а. (Хьажа: М. Кац. Ингушетия в Огне. Владикавказ. Гостипография Ингушетии, 1926).

Хатта безам ба гIалгIай Буро тIа бахаш хиннабеце, уж Дахкильговы, Балаевы мичара баьнна хиннаболхьоагI? Из погром хинначул тIехьагIа дукхача гIалгIай Буро тIара юрташкахьа дIабаха бийзар. ТIаккха хьатIаэттар цу шера Буро тIа хинна августовски тIемаш. Темботов яхача автора 20-ча шера яздаь хиннадар: кIайказакаши цар Iехабаь цхьабола хIирийи цхьана Буро тIарча гIалгIашца дов доладир, массехк дийнахьа тIом лаьттачул тIехьагIа Буро тIа бахаш хинна гIалгIай городера дIабигар гIалгIай дошлоша... (хьажа: Темботов. Революция и Ингушетия. — газета «Вольный горец», № 64, 29 ноябрь, 1920; — автор Беков Тембот).

Иштта контрреволюцено питам бехкаш хиннаб гIалгIаштеи хIираштеи юкъе. Инженер хиннача Базоркин ИбраьхIама, 1918 шера хинна хIамаш дагалувцаш яздаь хиннадар: хIирий буржуазес, кIайказакашца барта а яха, Буро тIа хиннача Осетински слободке контрреволюционни штаб яь хиннаяр, бакъда, цIеэскархошеи гIалгIашеи Буро контрреволюценах цIенийр. (Хьажа: И. Базоркин. Слово для доклада имеет т. Орджоникидзе, — газет «Сердало», № 87, 1927).

Дика ховш да контрреволюци Буро тIара 20-ча шера мара аракхесса ца хинналга. ТIаккха мара торо хиланзар революционни гIалгIай юха а Буро тIа баха ховша.

Ца оалаш Iе бокъо йоацаш дувц оаха селла цIендеш харц яздаь хIамаш. Тха дега нигато йоах: гIалгIаштеи хIираштеи юкъе барт бе безам болча наха харцдар дIадаккха деза, бакъдар чIоагIде деза. ТIаккха хургба из машар а, тIаккха хургба из барт а. Е хIирий а, е гIалгIай а, е цхьаккха кхыча къамий националисташа бохабергбац халкъий барт.

Тха университете вIашагIайоллаш я ГIалгIай Iилман ассоциаци. Хьехархоша — Iилманхоша укх тIехьарча шера коллективни письмош ахийтад дукхача инстанцешка автономи меттаоттаярах лаьца, националисташа Бурох «Дзауджикау» аьнна цIи тилла гIерташ хинна хIама оахеи вай йоазонхошеи цкъарчоа дохадаьд. Тхога хьаьттача кхы гаьна ца доаккхаш бакъдар меттаоттаде деза.

Ерригача исторех дIахьежача гIалгIай цкъа кхайдабац кхыча халкъий боахамга, лаьттанга.

ХIиращца, эрсашца, кхыча халкъашца барт а болаш, гIалгIай безам ба исторически шоай хиннача лаьта дай хила, шоай овла Буро тIа хилийта. Из хайтад 60 эзар саго яздаьча кулгаша, из хайтад ГIалгIай Халкъа Съездо, из дIахьокхаш да тахан а.

Нохч - ГIалгIай пачхьаьалкхен университета профессораши доценташи ДАХКИЛЬГОВ И. А., ЧАПАНОВ М. И., УЖАХОВ Д. И., КУРКИЕВ А. С., ТАНКИЕВ И. А., МУЖУХОЕВ М. Б., ТОЧИЕВ Т. Ю., АЗИЕВА М. И.

Укх статьях йоагIа гонорар гIалгIай автономи меттаоттаяра фонде дIахьожаяр дех оаха (НГIАССР Жилсоцбанка № 10700110 йола счет).

Дикача нахах

Говзанча

«Чечингобувьбыт» объединене инженер-технолог Котиков Бекмарзас кога гIирс беча къахьега 30 шу совгIа ха я, хIаьта хIанз ше волча — 25 шу.

— Къонача инженерий хьехамча, тешаме новкъост, ши а еррига коллектива а сий лакхалоаттадара хьинар кхо ца деш къахьегаш вола башха-дика специалист ва из. ХIаьта а со, аьнна, хеташ, курали сонтали йолаш вац Бекмарза, — йоах объединене кулгалхоша.

Фрунзенски кога гIирс берий кхаь шера йола школа чакхъяьккхачул тIехьагIа ший дай баьхача цIавоагIа из. ТIаккха Грозненски кога гIирс беча фабрике дIаболабу цо ший къахьегама никъ. Ше теоретически Iомадаьр практически кIоаргагIа довзара каст-каста дагавувл из йоккха опыт йолча обувщикашца, дукха деш цо ший балхах лаьца дола техническ литература. Ше каралаьцача балхах дика кхийттачул тIехьагIа, закройщика професси Iомаю, тIаккха — заготовщика говзал. Фабрикера моллагIа болхло цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна цIагIа сецача бехктохкамегIча участке дIа а этте, цун метта къахьегар Бекмарзас. Ший опыт дог раьза долаш дIа а йовзийташ, тайп-тайпарча професс бола обувщикаш кийчбора цо. Балхах дог иккха е харцахьарча наькъа тIа бала тарлуш бараш цо бокъалгахьа баьха дукха моттигаш я.

Болх беш Московски яйгача промышленноста институте заочно деша дIаэттар из. Телата изделеш хьаяра инженер-технолог яха специальность а луш, диплом хьайийцар цо дикеи тIехдикеи дешаш из чакх а яьккха.

— Дукха дар инженера-технолога профессе согара дIадехаш дараш, — яхаш дувц Б. Котиковс, дIадаха шераш дага а лувлаш. Кога гIирс тIа-тIа дикагIа хилийтара хадданза хувца езаш яр из хьабара технологи, дукха дар обувщикий къахьегам аттача баккхара де дезар а.

Цу даькъе дика кайоалаш доккхий хувцамаш дир Бекмарзас объединенерча тайп-тайпарча цехашка, участкашка. Цунна карагIдувла дика гIулакхаш ца зувш дисанзар кулгалхоша. Цудухьа цунах вокккхагIйола мастер а ваь, цехана керте оттаву из. ТIаккха дукха халонаш хьалхашка эттар Бекмарзийна. Хьабеш бола кога гIирс тIа-тIа дикагIа хулийталга тIагIертта дIадехар кулгалхоша. Цхьабакъда, цеха коллективага хьакхоача телат айраш, кхьйола материалаш чIоагIа эсала яр. Шоай балхах тIехдика кхеташ, мел говза обувщикаш хиларах дика продукци хьае вIаштIехьдалацар цар. Хьабеш бола кога гIирс миштаб хьожаш, хадданза тIахьожам лоаттабергбола экспериментальни цех хьаеллийтар цо ший инициативагIа. Иштта цехе хьучуйоагIа бийдал миштай ховргдолаш «входной» тIахьожам вIаштIехьбахкар. Бахача нахагара заказаш хьа а ийдеш, царна кийча продукци дIателара йолча павильонашка шоай балхах тIехдика кхеташ бола обувщикаш оттабайтар цо еннача предложенех. Объединене материальни база чIоагIъе еза ха хьатIаэтталга а белгалдаьккхар цо. Лоацца аьлча, инженера-технолога декхараш дизза кхоачашдеш, къахьега воалавелар цеха кулгалхо.

Цхьа бахьан а ше шек волча гIулакха тIехьа из дагавувл йоккха опыт йолча обувщикашца, къахьегама ветеранашца. ХIаьта шоай аргIагIа уж а каст-каста дагабувл инженераца-технологаца. Со цига нийсвеннача дийнахьа Бекмарзий кабинете хьачувера инженера-технолога говзал караерзаяра институте заочно деша вагIа Ахриев Рукъман. Ше кIезиг-дукха ца кхеташ вола дешаш хетт цо йоккха опыт йолча ший коллегага. Де дезар дIахьийхачул тIехьагIа, цу гIулакха чIоагIа раьза хинна Бекмарзий кабинетера араволл цеха мастер Рукъман. Цу хьакъехьа кхы дукха а масалаш доаладе йиш я.

Къахь дале а доаггIаш дар юхь-духхьал дIаоал Бекмарзас кулгалхошка а. Соахка цхьоалагIча январе йиззача хозрасчетага объединене коллектив якхара хетаяь собрани хилар укхаза. Цига къамаьл а деш, хоадамболлаш дIааьлар обувщикаш цу кердача системага бовлара кийча ца хилар, из хозрасчет каьхата тIа юсаргхилар. ХIана аьлча, лакхе латтача партийни советски органаша тIадожадарах даь гIулакх дар из. Из Бекмурза бакълулга гучадаьннад хIанзлехьа. Къаьнача IаьдалагIа къахьегача ханарчул хувцаденна хIама дац укхаза.

Иштта принципиальни а бакъдолчунна тIехьа а хиларах нийсделар 1979 шера Бекмарза ОТК начальникалла хьожавар. Лакхе латтараша мел чоагIа дехарах эсала продукци чакхъялийтацар цо. Каст-каста рейдаш йора ОТК контролерашца цхьана кийчбаь кога гIирс миштаб хьожаш. ГОСТ-о дIа мадеххара йоаца продукци чакх ца йоалийташ соцайора. Нагахьа санна брак йола продукци нийсъелча, из дIаяккхара обувщикашка кога гIирс юха кхухьийташ а кIезига моттиг нийсъяланзар. Цу гIулакха бехке бараш, продукци арахецара технологи телхаераш бехктохкаме увзийтар. Цу даькъе цхьаннегахьа а цхьаккха тайпа озабезам а бацар цо. Долче, цу лоархIамеча участкера дерригa гIулакхаш овлангара денз эргадахьа тоадир Бекмарзас.

ТIаккха беттагара беттага тIехьаюсаш хьайоагIача, дукха декхараш тIадусаш йолча шоллагIча цеха коллективана кулгалде хьожаву из объединенена керте латтараша. Массехк бутт баьккхар опытни инженера-технолога цеха обувщикаш тIехьабусаш хилара бахьанаш тохкаш, хьалхашка увтта проблемаш къестаеш, нийслу кхоачамбоацараш дIадоахаш. Из БатIала Бекмарзас дора шоай производства бизза бола дай лоархIача, башха-дика обувщикех, къахьегама ветеранех ког гIортилга а еш. Царех бар хадданза социалистически яхье хьалха а латташ, дог гIоздоаха производственни толамаш доахаш бола обувщик Газиханов Iийса, закройщик Рудский Марк Михайлович, заготовщикаш Николаева Алла, Эдилсултанова Тумиша, мастер Ахриев Рукъман, кхыбараш. Ах шу далалехьа цар а кхычар а новкъосталца бовзаргбоацаш тоабир Бекмарзас цеха коллектива болх.

Принципиальнин инициатива йолен башха-дика инженер-технолог, организатор, общественник, кулгалхо ва зувш висанзар объединене коммунисташа. ХIанзчул вурийтта шу хьалха парте мугIарашка дIайийцар из уж берригаш раьза а болаш. Цу цIера сий лакха лоаттадеш хьакхьачав Б. Котиков таханарча денга. Цхьабакъда, хIанз парте сий лохденнад, яхаш партийни билеташ Iодехкаш болча коммунистех вашаш вац из. Уж цо лоархI шоашта вахаре аьттув лехаш, хьакимал эшаш парте мугIарашка дIайитта нах. Уж санна барех парти IоцIенъяларах доккхалдеш а ва из.

Ше коммунист хиларах тарра, цхьа шу дIадахийтадац цо юкъарча балха тIа доккха дакъа ца лоацаш. Цкъа санна дукххаза а хийржав БатIала Бекмарза объединене керттерча халкъа тIахьожама группа, профкома членалла, агитаторалла, кхыча юкъарча балха тIа. Цу лоархIамеча участкашка шийна тIадаьхка декхараш цо дизза кхоачаш ца деш диса, цкъа цIийвала вийзавац цун новкъостшта хьалхашка.

Инженера - технолога балха тIа ше хьалаьца мул бизза дIакхухьаш хьавоагIача Б. Котиковна дукха сийлен грамоташ, маьхера совгIаташ, ахчан премеш тийннай. Цун наьха тIа лепаш я Ленински юбилейни медаль.

Б. КОСТОЕВ.
СУРТА ТIА: инженер-технолог Б. Котиков.
И. ПЛИЕВА сурт.

Толамий новкъа

Укх тIеххьарча шерашка мехкарча халкъа боахама массе а йолча производственни участкашка къаьстта чIоагIа йоакхо ю халкъа эша товараш тIа-тIа дукхагIа арахецара, уж дикагIа хилийтара, цар ассортимент шеръяра. Цу лостамагIа къаьстта дика къахьегаш хьабоагIа Нохч-ГIалгIай «Силуэт» яхача производственни текстильно-галантерейни объединене болхлой. Дерригача технико-экономически хьокхамий укх шера хьалхарча шин бетта задани дикка тIеххоачашъяьй цар. Пачхьаьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцай 354 эзар сома маьха товарни продукци. ХIаьта цу юкъа укх бетта чотагIа цар арахийцар 500 эзар сом мах бола халкъа эша тайп-тайпара товараш. Беттагара беттага кердайоах цу товарий ассортимент.

Шоай декхараш тIеххоачаш а деш. Иштта дика къахьегаш ба Барахоев Дауд керте латтача «Маржан» яхача цехеи Ахтаев Абдулбека кулгалдеча вязальни цехеи болхлой. Цхьаккха бутт дIабахийтац цар пачхьаьалкхен план 110—115 процент кхоачаш ца еш.

К. БАШИРОВ.

Нийсхо юхаметтаоттае

(Йистедоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

на юкъе кIезига бац Советски Союза тайп-тайпарча регионашкара баьхкараш а. Шоай къаман йоккхача кхетаче уж кхаьчаб нийсхо яргхиларах дог тийша болаш.

—Вай къам дIахо ца дийбача, культурни даькъе дегIа ца деча даргдац, — йоах Назрановски района Iаьлий-Юртарча Евлоев Мухьмада. — Цхьабакъда, цунга доггоахилга дац, нагахьа санна гIалгIай къаман автономи метта ца оттайой. Дукха кагий нах, мехкарий дIаух республикера мехка кхыча регионашка вайцига хьабе болх боацандаь. ГIалгIаша автономи хьаехаш хилар нохчашца хийра бовла гIертилга дац, шоай экономика, культура дегIайоалаяра наькъаш лех цар. Нийсхо йолча федераце дахача къамашта юкъе интернациональни доттагIал чIоагIде дукха а аттагIа хургда.

Шийн къамаьл чакхдоалаш боккхагIчарга ладувгIара, сабарца хилара тIахьийхар гулбеннараш М. Евлоева.

Халкъо оал: «малх кулгаца дIакъовлалургбац». Бакъдолчо шийна никъ лохаргхиларах цхьаккха шеко яц. Цхьабакъда, ма дика дар Къулбаседа Кавказа республикай а мехка а экономикана, хIираштеи гIалгIаштеи юкъе долча доттагIала, вошала зе ца хулаш нийсхо йоаларе. Дунен чу цхьа низ бац гIалгIашта шоай даьй кхуврчаш бицбайта могаргдолаш. Кхыча тайпара хетар гIалат ва. Из уйла йолаш дар СССР халкъа депутаташа М. Дарсигова, Х. Фаргиева, Нохч - ГIалгIайчен халкъа фронта председатела Х. - А. Бисултанова, дин викалаша, партийни советски болхлоша, кагирхоша трибуна тIара даь къамаьлаш.

ЦхьайтталагIча марте митинг дIахойихьар. Майдан тIа гулвеннача 70 эзар гаргга сага хьалхашка къамаьл дир РСФСР Министрий Совета председатела заместитела Ф. Захарова. Цунца цхьана Наьсаре баьхкабар КПСС Нохч - ГIалгIай обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, республика кхыбола кулгалхой.

Ф. Захарова белгалдаьккхар, сталинизма ханашка а цул тIехьагIа а гIалгIай къамо боккха бала лайнилга. Российски Федераце Министрий Совета из дика ховш да. Москвас кхетаду гIалгIай сабарца, парламентски наькъаца дош къоастаде гIерташ болга. ГIалгIай къаман автономи меттаоттаяра чоалхане дош дувцаргда керда хержача РСФСР парламенто карарча шера май бетта. Пригородни районе гIалгIашта приписка ца елга дискреминаци яр санна хIама да. Из гIулакх сихха дIадаккха деза.

ГIалгIай къаман керттера дош — исторически доазонашка цун автономи меттаоттаяр — тIехьатетта йиш йоацаш хIама хиларах дийцар СССР халкъа депутата Х. Фаргиева, РСФСР халкъа депутаталла кандидата Б. Богатырева, бусалба дин викала А. Пошева, кхычар ГIалгIай автономи дIаяьккхай халкъага вIалла хьатта хIама доацаш, цхьа дин кхоачамболаш хиннад беррига нохчий а гIалгIай а мехках бахара. ТIаккха гIалгIай дош къоастаделга тахан - кхоана яхаш, тIехьадоаха дукха ха я.

БIаьсти — дерригa Iалам дийнлу, къонду ха. Шоай вахаре а цу тайпара хIама хиларга сатувс вайнаха. Шоай иразе кхоане цар ювз цхьан хана дIаяьккха автономи юхаметтаоттаярца. Дош кхыча тайпара къоастадар тIаэцаргдолаш бац уж.

Митинг дIахойода.

12-гIа март. Тахан наха юкъе хозаш да «забастовка» яха дош. Сайцай Назрановски районера керттера промышленни предприятеш. Цу тайпара хьал да Сунженски районе а. Къамаьл даьчарна юкъе белгалдаккха ловра Назрановски района нотариуса Батхиев Башира дийцар. Цо аьлар:

— Вай къаманца лелаю харцо тахан доладаь хIама дац. Из гаьнара хьадоагIа ийрча гIулакх да. «Правда» газета корреспонденташ лоархIа бергбацар вай къамах во хIама ала, нагахьа санна цу тайпара аьлдиташ хьалха денз леладеш а уж «лакхехьара» хьалхадоахаш а децаре. Тахан вайна хьаьдда жоп эш. Атта гIулакх дац гIалгIай автономи меттаоттаяр. Из кхета ца деш бац уж майдан тIа латта нах. Царга дIаала деза из гIулакх маца дIадоладергда, маца чакхдаргда. АргIанара «комисси» маца вIашагIйоларгья мара кхы хьахозаш корта болаш хIама дац хIанзарчоа.

Центральни телевидене болхлой хьакхоач 12-ча марта, делкъа хана. Майдан тIа а гонахьарча моттигашка а 70 эзар хилал саг ва.

Массехк хаттара жоп луш, милице майоро Хашиев Мухьмада аьлар:

— Тха болх дукха бац. Къаракъ менна саг вац майдана тIа. Массе а моттигашка лостам ба. Шоай бала бувца, шоай лоIам дIакхайкабе арабаьннача наха харцо лелаергьяц. Цудухьа машинаш дIаи-хьан нийсъеш, хьал-Iо ваха моттиг лораеш мара дац тхо. Наха мел дувцачунна тIехьа ва со а са новкъостий а.

Митинг дIахохьош я.

30—40-ча шерашка а 50-гIа шераш долалуш а лийцача наха реабилитаци яра хьакъехьа

(ДIахододар. Долалур 3, 13, 15, 22, 24 февралех 1, 3, 6, 8, 10 мартех арадаьннача газеташ тIа).

Безносов (Бессонов) Яков Абрамович, 1866 шера Воронежски губерни Шаталово яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, г. Грозный станци машинист, г. Грозне ваьхав, 5 шу суд яьй.

Уралева - Хохлова Мария Михайловна, 1899 шера Нижнегородской губерни Иголки яхача юрта яьй, эрсе, парте хинняц, г. Москве областной профессиональни школа делопроизводитель, г. Москве яьхай, 5 шу суд яьй

Музыка Моисей Степанович, 1895 шера Киевски губерни Пархомовка яхача юрта ваьв, украинец, парте хиннавац, «Грознефта» депо машинист, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Бейсултанов Элимсолт, 1911 шера Курчалоевски района Элисхан-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Элисхан-Юрта ваьхав, топаш техай.

Азимов - Мустафинов Альви-Абдул Азимович, 1906 шера Гойтински юртсовета Эльмурзы яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ЧИАО связа управлени служащи, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Хакиев Исупа Осман, 1900 шера Галашкински района Мужеча ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Орджоникидзе цIерагIча артела правлене член, Мужеча ваьхав, 10 шу суд яьй.

Юсупов Хаважбаудин, 1907 шера Итум-Калински района Тазбичи яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Тазбичи яхача юрта, ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хамхоев Джеца Белан, 1895 шера Галашкински района кердача Оалкуме ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Сталина цIерагIча артела колхозхо, Кердача Оалкуме ваьхав, топаш техай.

Рахмаев Исраил, 1878 шера Шатойски района Борзой яхача юрта ваьв, нохчо, колхозхо, Борзой яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Сапаров Джаба Омарович, 1876 шера Урус - Мартановски района Гойты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Плиев Темаркъа Iаьла, 1864 шера Назрановски района Пхьилекъонгий - Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Орджоникидзевски сета электромонтер, Лохерча Ачалкхе ваьхав, топаш техай.

Рогожин Михаил Тарасович, 1893 шера Червленски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Астахов Гавриил Петрович, 1894 шера Терски областа Луковски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Елисеев Федор Константинович, 1862 шера Грозненски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Еникеев Александр Николаевич, 1877 шера г. Грозне ваьв, эрсе, парте хиннавац, артист, г. Грозне ваьхав, 5 шу суд яьй.

Магоматов Лечи Абуевич, 1900 шера Урус-Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, «Грознефта» промысла охрана начальник, г. Грозне ваьхав, 5 шу суд яьй.

Фортушнов Григорий Федорович, 1891 шера Саратовски областа Ивантеевски яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, «Грознефта» разведпрома контора счетовод, г. Грозне ваьхав, 3 шу суд яьй.

Чуприков Федор Никифорович, 1887 шера Калиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, нефтепрома болхло, г. Грозне ваьхав, 3 шу суд яьй.

Максимов Иосиф Филиппович, 1893 шера Польше, Глищево яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, Iовахьийтав.

Рякин Николай Иванович, 1891 шера Наурски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, Iовахьийтав.

Аслаханов Абдул - Гелани, 1904 шера Надтеречни района Мундар - Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Мундар-Юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Асуев Магди, 1892 шера Шалински района Автуры яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Автуры яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Асуханов Ахъяд, 1906 шера Урус-Мартановски района Гехи яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гехи яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хизиров Ахмед, 1912 шера Чеберлоевски района Ачалой яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Ачалой яхача хуторе ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хадиев Мамад, 1905 шера Надтеречни района Али-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, г. Грозне 2-ча крекинг-завода болхло, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хаджимурадов Ахмед Цыцоевич, 1908 шера Грозненски района Новые Алды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, юрта Совета секретарь, Новые Алды яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Успахаджиев Сайда, 1907 шера Гудермесски района Гудермес яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, заготконтора болхло, Гудермес яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Смирнов Василий Семенович, 1896 шера Московски областа Золово яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, хьун боахама болхло, Петропавловски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Матюшкин Дмитрий Нефедович, 1915 шера Шелковски района Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, станци болхло, Червленни станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Медиев Бати Медиевич, 1900 шера Ножай-Юртовски района Гильяны яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, юрта Совета председатель, Гильяны яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Меркулов Михаил Акимович, 1907 шера Шелковски района Бороздиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Кизляр станци болхло, Бороздиновски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мирохин Василий Макарович, 1892 шера Рязански областа Журовинка станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Вознесенски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Термаев Асланбек, 1891 шера Грозненски района Новые Алды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Веденски района Хатуни яхача хуторе ваьхав, 10 шу суд яьй.

Товсултанов Шахид, 1911 шера Шалински района Автуры яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Автуры яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Усков Иван Ильич, 1907 шера Грозненски района Ильиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ильиновски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ахматханов Салман, 1900 шера Урус - Мартановски района Гехи яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гехи яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гайрбеков Ахмат, 1903 шера Ачхой - Мартановски района Катыр-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Катыр-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гайсумов Абас, 1897 шера Гудермесски района Нойберды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Нойберды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Генердукаев Ахмат, 1891 шера Ачхой - Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Ачхой-Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гериханов Хизри, 1913 шера Гудермесски района Нойберды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Нойберды яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Гумакаев Буца - Хаджи, 1862 шера Шароевски района Химой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Химой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Дахкильгов Хаджи - Мурад, 1912 шера Ачалукски района Ачалкхе ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Ачхой-Мартановски МТС мехкдаьтта склада заведующи, Ачхой-Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Джабраилов Дада, 1889 шера Итум-Калински района Ушкалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, юрта Совета председатель, Ушкалой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Джамулаев Баудин, 1909 шера Урус-Мартановски района Шовданчу яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Шовданчу яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Джантемиров Хасан, 1904 шера Урус-Мартановски района Шовданчу яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Шовданчу яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Джапахаров Хеми, 1918 шера Ножай - Юртовски района Курен-Беной яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Курен-Беной яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Кадиев Гума, 1902 шера Чеберлоевски района Хаси-Аул яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, кооперации продавец, Хаси-Аул яхача хуторе ваьхав, 10 шу суд яьй.

Евбулатов Тими, 1901 шера Саясановски района Шуани яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, пхьар, Шуани яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Кадыров Усу, 1890 шера Саясановски района Энгеной яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Энгеной яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Магомадханов Ибрагим, 1901 шера Саясановски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, сельпо склада заведующи, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Булгучев ИсмаIала Мухьмад, 1891 шера Пседахски района СоагIапча ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, мехкдаьтта промысла болхло, г. Малгобеке ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ашаханов Умар, 1905 шера Итум-Калински района Кумаркилой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, юртбоахама артела член, Кумаркилой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Аюбов Газали, 1912 шера Гудермесски района Брагуны яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, почта отделени заведующи, Брагуны яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Батукаев Абдул - Хамид, 1905 шера Урус - Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Урус-Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Бахоев Керим, 1907 шера Итум-Калински района Тусхарой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Тусхарой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гиреев Энтий Юнус, 1905 шера г. Назране ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, пушнина заготпункта заведующи, г. Назране ваьхав, 10 шу суд яьй.

Даненко Василий Григорьевич, 1892 шера Сунженски района Троицки станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, «Малгобекнефта» хьахо, г. Малгобеке ваьхав, 8 шу суд яьй.

Даудов Хажов, 1904 шера ДАССР, Чараджски района Хачида яхача юрта ваьв, тавлин, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Саясановски района Ачерешко яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй

Дзицевич Павел Фролович, 1894 шера г. Пскове ваьв, литовец, парте хиннавац, № 3 йолча комбината керттера бухгалтер, г. Назране ваьхав, 10 шу суд яьй.

Шаталов Петр Евгеньевич, 1893 шера Сунженски района Аки-Юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Аки-Юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Шахтемиров Шахбулат, 1906 шера Ножай-Юртовски района Гендырген яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхоза председатель, Гендырген яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Полякова Ксенья Тихоновна, 1905 шера Грозненски района Ермоловка яхача юрта яьй, эрсе, парте хинняц, швейбыткомбината болхло, г. Грозне яьхай, 8 шу суд яьй.

Пустушкин Петр Иванович, 1915 шера Сталинградски края Измайлово яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, «Красный молот» завода болхло, г. Грозне ваьхав, 8 шу суд яьй.

Сайгатхаджиев Семи, 1907 шера Веденски района Эрсеной яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Эрсеной яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Салмаев Али-Хаджи, 1904 шера Шалински района Автуры яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, шелковод, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Саранчук Никита Савельевич, 1890 шера Шелковски района Старогладовски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, ПЧ-7 болхло, Шелковски района Каргалински станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Пиндюрин Федор Александрович, 1893 шера Воронежски областа Верхне-Казачье яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, 8 шу суд яьй.

Байтиров Магомед, 1902 шера Шароевски района Хакмадой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, 10 шу суд яьй.

Хамзатов Закри, 1907 шера Шароевски района Хакмадой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хакмадой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Хусейнов Ахмад, 1912 шера Шароевски района Хакмадой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хакмадой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Экиев Эдильгирей, 1915 шера Шароевски района Хакмадой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хакмадой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Кузьмин Иван Андреевич, 1903 шера ВАССР Карондельски района Кулиты яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, № 1 йолча гIишлон контора болхло, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Урванцев Герман Николаевич, 1900 шера Челябински областа Московски района Отставная яхача деревне ваьв, эрсе, парте хиннавац, № 1 йолча гIишлон контора болхло, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Косумов Идрис, 1904 шера Курчалоевски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Бабаюртовски района Патиматамар яхача юрта ваьв, 10 шу суд яьй.

Чукаев Абдула, 1911 шера Хасавюртовски района Бильт - Аул яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Патиматамар яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Гайрбеков Абдул - Межид, 1900 шера Ачхой-Мартановски района Катыр-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Катыр-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Бергаев Юнус, 1900 шера Ачхой - Мартановски района Катыр-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Катыр-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Марычев Герасим Григорьевич, 1880 шера Орловски областа Копна яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, «Ударник» колхоза член, Горячеводски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Петров Дмитрий Никифорович, 1910 шера Воронежски областа Белый Колодец яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, мехкдаьтта разведка бурильщика гIонча, Горячеисточненски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Пашаев Дауд, 1889 шера Саясановски района Шуани яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, Молотова цIерагIча колхоза член, Шуани яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Абубакаров Ахмад, 1899 шера Урус-Мартановски района Алхан-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Алхан-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Агамерзоев Сальмурза, 1888 шера Ачхой - Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Старый Ачхой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Астахов Анфиноген Александрович, 1892 шера Шелковски района Каргалински станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, машинаькъа 7-ча дистанци обходчик, Червленни станице ваьхав, 8 шу суд яьй.

Бичуев Хасан, 1892 шера Ачхой - Мартановски района Хадис-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац «Комсомолец» колхоза член, Хадис-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Балюков Семен Федорович, 1894 шера Воронежски губерни Ровенки яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, Гудермеса станце вагонашка хьежар, Гудермес яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Безбородов Иван Антонович, 1895 шера Орджоникидзевски края Наурски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Ищерски электростанци машинист, Ищерски станице ваьхав, 8 шу суд яьй.

Беков Цоний Къоасам, 1877 шера Назрановски района Экажкъонгий - Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Молотова цIерагIча колхоза член, Назрановски района ГIаьзе-Коа ваьхав, 10 шу суд яьй.

Рачков Степан Георгиевич, 1902 шера Орджоникидзевски края Солдатско-Александровски яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, г. Грозне АБ завода служащи, г. Грозне ваьхав, 5 шу суд яьй.

Денисевич Александр Адамович, 1893 шера Ковенски губерни Шавельски яхача деревне ваьв, литовец, парте хиннавац, ТН-2 мехкдаьтта дIадекъа болхло, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

(ДIахододар хургда).

Хь. Эгиев

Ялата коана

«Дошо сахьал ялата коана толаш ха йоагIаргъя вайна. Цу ханах Дала лорадолда вай, вай тIехье, тIехьен тIехье!».

Вай даьша баь текъам.

Цхьа шу гаргга ха яр Аламбик юрта йистте дагIача йост тIатессача лохача цIалга чу ваха. Аламбика дезало цIагIа цIи йийзача хана тунгилгах хьалбода кIур бIарга ца байча, саг тешаргвацар, цу цIалга чу нах бах, аьлча.

Соахка дарц хьекхача шийлача дийнахьа, тIакъовлалуш ниI а йоацаш, чакх са доагIаш кораш а долаш, тхов тIара йост чу а ухаш латтача цу цIалга чу Iоабаьхар Аламбика дезал, эшелона тIара боаггIаше. Цхьа токхор хиллал чан ши тускар къохьаргаши елар акхарна цу чу цIи ювза, аьнна. Духка бала хьийгар акхар пийшко кIур хьал ца озаш. Мух чухьекхача ча а делла цхьабахьан дIоахделар цIа шоллагIча дийнахьа. Бакъда, Аламбикагара дIамелъийккхар берригаш а шелало цамогаш бир. Цамогаш-м цIен-да ше а вар, бакъда Iовижа йиш яцар-кх... ХIаьта цхьа бутт боаллаше, бIаьсти яьлар. ДоккхагIдола бераш цамогаро хьахецаш дацар... Шелал а моцало а цхьатарра Iеткъаяр царна.

ЦIалга тIагIолла улла дукъа-оарц къаьнача алча букъ санна чусетта бар, тIехьашкахьарен уллуврен пенаш мецача Iатта чоажаш санна чукхийтта дар. Шоаш цу чу баха хайша дукха ха ялалехьа из цIалг тоаде белар Аламбики цун сесаг Мисархеи. Бакъда, тIехнахьа хьаьха хинна шира нийттIа топпар акхар хьабаккха болабича гучадаьлар, цIен пенаш баь чIегилгех хьалдетта, хьаьха топпар дIатIаэцаргбоацаш йост санна оаталуш хилар. Йокъаеннача хьеха тIара хьакъаьста къоаст санна, пена тIара хьакъаьста бар хьалхагIа дIатIахьаьха хинна шира топпар.

Шоаш цIалг хьаха кийчбаь топпар тхов тIа а шира топпар нийттIа моттигаш дIаюкъаш пенаш тIа а дIахьаьхар Мисархa. Хьалха кIал хьаьха хиннача ширачен пенаш нийттIа моттигаш дIаюкъаш тIехьа тIахьаьхача кердачен топпарашa хийттача ферта сурт оттадаьдар цIен пенаш тIа. Ше хьаьха топпар бокъалушше, керда тIахьаьхача топпаро даь догIаш дIахьуладергдолаш, лоабата герми е лаьрхIадар цIен-нанас. Iа хьатIа а кхаьча дисар из а.

Аламбика цIа дизза хиннача дезалех пхи дезалхо мара висавацар цу Iай: ери Мисархеи, акхар хиннача ворхIнех эгтара зIамагIа хинна кхо бери. Царех йоккхагIча йиIига — Долатхана 9 шуи, юкъерча Хьавай 6 шуи, эгтара зIамагIча Даламбика 4 шуи дар.

Аламбика дезал бахача цу цIалга чу дIачуваьнначоа, цхьа ха яллалца, хIама бIаргагацар, хIана аьлча цу цIенна дагIа кор геттара зIамига дар, цул совгIа, цу кора а бацар цхьан геца дIаоахали шорали долаш ши бIалг мара кизга Iоакъа йоаллаш. Вожаш Iоакъий йоацаш, каьхаташца, улгашца, чан гермешца дIадикъадар. ЦIенюкъе чах даь кIалхьарцар дар. КIийлен тIара хьалъуха шелал дикка соцайора цо а. Бакъда, хьалхагIа, цхьа шу гаргга хьалхагIа, кхийча хьайбашта мара, пах чубахача цIагIа чах кIалхьарцар ду, аьлча, Аламбик тешарг-м вацар. Геттара эсала яр цIенче. Тиша ча-фалтин, нийттIа цхьа юврагIа, тиша ши гIайба — из яр цIагIара берригa поартал. Бийсан Iобувшача хана кхаь береи наннеи цхьа юврагIа тIабуллар, Аламбик ший тишъенна кхаькхий кетар тIа а йилле Iовужар.

Соахка апрель бетта денз Iа чIоагIдаллалца баьча балхах хьаденна ялат кхоачалуш латтар Аламбикаргара. Тоъал ха яр цар берца жувра тIеххьара ши пунт йолаяь. Жувра шишша коана чу а йохийташ, хIара дийнахьа шозза худар дора. ТIаккха гали дикка лохделча — цхьаццен ах-ахи коана мара чу ца тоссаш юхаэзар цIен-нанас. Эггара тIехьа цхьацца коана тIа баьлар из боарам. ХIаьта а гале пхо гучаяьлар.

НаIарах дIачуваьннача аьтта оагIорахьа йоллача топпара пийшка тIа дагIар бераш. Царна нийсса кIал пийшках букъ а теха, топпарах баьча маьнге тIа ягIар Мисарха. Шовзткъа шу мара даьннадеце а, ший йолча ханал дикка къаьнагIа хетар из. Эзза юхадийхка тиллача зараденнача морача йовлахо керта тIа мел бола чо дIахьулабаьбар. Басилгий голаех хьалъэхкача санна юхьа йIоахалла хобораш а даь, геттара оза а денна тIехкашта тIатеIIадар мочхала зигаш, басилгаш хилара белгало мара яцар. Баге дIакъайлача а, бага мел йола церг дагаръювларгйолаш хьалхашкарча цергашта тIатеIадар дистматаши бордаши. Цхьа шу хьалхагIа Мисарха бIаргаяйначоа йовзаргйоацаш, юхьа йIаьх а енна, мераж йиткъ а енна, чIоагIа нийрчаьяннаяр из. ХIаьта а, листо хобораш а дийша готто лакха хьажа дар Мисархай, юхь йиза йолча хана из хоза сибат долаш хилар хьагойташ. Иштта из хьалхагIа хоза хилара тешал дора, этта дале а, доагача аргIан кока санна Iаьржача цун бIаргаша, бIаргий цIацкъамаша, меггача кепара лестано йолча басилгий голаша, кхалкха кIалхара хьаегIача санна ягIача юкъера енъалуш йолча зIамигача чIенго, хIанз а тIехь елаелча басилгаш тIа кIоагаш дувларах йисача белгалонаша, лоа мо кIайча цIеко.

Бакъда, хIанз Мисарха Iо а йижа бIаргаш дIадувшадича, из дийна я, аьлча, саг тешаргвоацаш, селла чIоагIа гIелъенна яр.

Мисархайна тIайийха коч, мIада цIена-м яр, дукха ха йоаццаш кIайча лоабатацеи йокъ кхеххаьча хицеи йиттта. Бакъда, малагIча кIадах яьй (дIатIатиллар малагIа да е коч хьаьяр малагIа да) ховргдоацаш еррига а пахашкаш тийхка яр. Iоюхьера юхатIакорчадаьча пхьошашта юкъера хьааракъеда кулгаш духхьал цIока тIалотадаь тIехкаш санна дар: пIелгаш, голингаш йола моттигаш сомагIен юкъера лостамаш диткъагIен долаш, дерригa хоттамаш тIехнахьара хьахоалуш дар, кулгий бедалаш вIалла а йоацаш дIалоIаеннаяр.

Цу гIийлача кулгашца, диткъача пIелгашца, метта чу ча а делла, цу чура хьадаьха тхан канаш, цхьацца хьоаса боаккхаш къадж а деш, тха хьувзаш ягIар Мисарха, мара, Аламбика, тхан пазаташ е дага йолаш.

Дувцар

Пийшка хьалхашкахьа, къохьаргаш чуйолаш латтача тускара тIа вагIар Аламбик, аьтта гола пийшка тIа а йилла, кIирвенна шийна духьаларча гIоа тIайиллача пена бIарахьежаш. БIарахьежачоа моттaлургдар, цунна хьалхашкарча пена тIа цхьа тамашийна хIама гуш, из зувш вагIа из, аьнна. Бакъда, Аламбика бIаргаша зецар шоашта хьалхашкарча пена тIара хIама. Га а горий-хьогI царна из пен. Уж эттадар. Уйлаша хьалдикъадар уж.

Шийна нийсденнача цу цIалга, кхоачалуш латтача берца жувра, кIи а берца а канаш лохьаде аравала йиш хургйола ха хьатIакхача гаьна хилара, кхоачаеннача йоагоча хIаман — де хIама а доацаш аьттув байна ше кIалвисара уйлаш йора Аламбика.

Цу уйлаша, фу дергда ца ховш, кIал а вита, фега аравала, аьнна, хьалъайвелар Аламбик. Ше юхачуваьлча, «фу яхь Iа тхона яа», аьнна, бераша шийга хоаттаргдолген цунах кхы а чIоагIагIа шийна бохам хургболген дага а деха, юхаIолохвелар из. ДIа-юха хьежача цун бIарг тIаэттар топпарца пенах дIатIалотабаь боаллача зIамигача, чухьежача кизга бIалга. Дикка унзарваьлар Аламбика цу кизга чура ший сибат — йIаьхенна юхь, чулийга мочхалий зигаш, белгалйоаллаш Iаьржъенна бIаргий кIийленаш, чура хьалега санна къаьрза жогIара бIарргаш, листо юхьа тIа дийша хобораш бIаргадайча. Кизга чура хьагуш хиннар, Аламбикаяр а йоацаш, кхы юхь, цуя дар доацаш, кхы сибат дар.

Цу ший сибатах унзара валларах, цIаьхха, мишта ехар а ца ховш, соахка енна вурийтта шу даьнна шоай йиIиг Заловбан дагаехар цунна. «Вурийтта шу мара даьннадоаццаше гIелъенна из ма-яьннаяр чIоагIа нийрча», аьнна, уйла йир Аламбика. Заловбан, цо Iайша моцали халои, лазар а кхийтта цамогаш йижачул тIехьагIа эза Iазап а, кхоана ше ла яхаш, тахан «Ва Аби, визззалца яа сискал хуларий вайга со зIамига йолча хана?» яхаш, цо даь хаттар а, «хулар», аьнна, жоп делча, «зIамига ялар со», яхаш, цо дийтта бордаш а дагадехача дог а чIехка къамарга шод эттар цунна, хIаьта из еннача дийнахьа а шийна ца даьнна бIаргех хий а даьлар.

Мел уйлаш йича а бала аьттуви хила пайдеи боаццилга-м ховра укханна. Дохкаш ялат долаш моттиг хилча а из хьаэца ахча дацар Аламбикарга. СагIа деха аравала-м дагадоха дезаш а дацар, хIана аьлча гIалгIай Iаьдалагlа из доккха эхь долга ховра Аламбика. ХIаьта, ер сагIа деха араваьннавале а, сагIийна хIама лургйолаши яла хIама йолаши нах а бацар ераш баьхача юрта. «Нани! Худал де ха хиннай хьона», кIаьнка Даламбика аьлча, цIаьхха, набарах хьасомавоалачогIа ше еча уйлашта хьакарарваьлар Аламбик.

— Укх сахьате-м даьра дергда нанас ший кIаьнка худар, — аьлар Мисарха, кIаьнк хьаста а хьоасташ.

— Нани! Сона сайна доттaлахь, — аьлар Хьавас, — из дIайха а долаш, Долатхана санна сиха дуалац сога.

— Даьра, йиIиг, аз-м йиззалца цIаккха а ма диадац худар, шоана из кходеш, шох къахеташ, — аьлар Долатхана, йоккхача саго санна.

Уж кхоккхе бер, малагIчун сибат миштад ховргдоацаш, дегIа гомаш доккхагIеи зIамагIеи хилари, маьженаш йIаьхагIи лоацагIи хиларн мара, гIелденна тIехкий дене кхаьчадар. Кхаьнне а доккхий бIаргаш, дегIа мел бола пIендеи хоттами хоалуш тIалета цIока, букъах дIалетача санна чуеттаенна гийгилгаши кхаьбенна кIалбисача наькъа санна чулийга басилгаши яр. Кхаь а бера IажагIо сийна леста аьшка бос, сага боаца бос бар.

Вераша шоайла вIашка даь къамаьл хьахезача кIирвенна кхаь а бера бIарахьежаш, цар онкаш зувш вагIаш дикка ха а яьккха, Аламбика лер деха аьлар: «Къематди да-кх хьо, тахан сона тIаэттар». Цхьа-шин минут йоаллаше аьлар цо экхийта: Дерригa а ДаьлагарадаI, хоастам хилба цунна».

— Къонах, — аьлар Мисарха, цхьан хIаман уйла еш Аламбик волга а хайна, — лоа улле а, канаш лохьаде долхаре бакъахьа дар вай, хIана аьлча, уж канаш цу лай кIалха дадаш хург ма дий, хIаьта даьла дикагIа аьттув бала а ялат аьрдача хьатташкара хIама нийсъяла а мег вайна. Соахка а ма лохьадирий вай цхьан хьаттара кхо-диъ сахь хиллал кIа.

— Мегаьд хIаьта, кхоана, дала мукъа лойя, гIоргда-кх вай. Бакъда, ваха-м со се ваха веза, хIана аьлча, бераш цхьаь дита мегаргдац. Цул совгIа, хьо йоа а лургъяц укх сел доккхача лайх. Хьанна хов наькъа хьовзам хулий а.

— Цхьаь-м даьра вохийтаргвацар аз хьо, — хоададир Мисарха.

— Даьра хац-кх, дарц доале а, маьже йохьайой а, наькъах тувлалой а берех къахет сона. Укх берий духьа ца даьхача, вай-м... къаьстта со-м ваххал ваьха, валлал къаьна ,аьлча а, ер дуне «диаь» вар.

— Къонах, тешалахь, — аьлар Мисарха, хьоаста а енна, — хьо дIаара а ваьнна юхацIаверззалца, хьох фу хиннад а ца ховш, са хьувзаш лергъя со цIагIа Iийча. Могаргдац сона, хьох фу хиннад а ца ховш, уйлаш еш Iе. Со-м, валлахIи, йоагIаргъя хьоца, — аьнна дIачIоагIдир цIен-нанас ше даь дехар.

Iан лоацача дийнахьа делкъел тIехьагIа малх гаьнна дIалеста ха яр. Гурахьа борц аьрдача хьатта берца чIибалаши гамаши егаш, берца фийгаш Iоадеш боахкар Аламбики Мисархеи. Кхойинъ коана хиллал борц Iоабаь хила а мегар цар. Iуйрийна миха Iимад яцар. Сецца ераш наькъа арабовлаш хинна кхоаленаш тIера дIа а яьнна, сийрда малх хьежар цу дийнахьа. Делкъа ха хуллаш лаьгIо мух баьлар. Из баьлча денз цхьаццане аргIагIагIа, пхьешашка дехкаш кулгаш дIоах а деш, мара болх хьабулацар. КулгалйоахкоргIаш хилча башха ка яргйолаш болх а бацар из.

Делкъел тIехьагIа мух чIоагIлуш бар. Цкъарчоа кога хьакхингашка кхоачаш лакхал а долаш нийдеш цу шаьрача ара гIолла лоа удаде баьлар из. Цул тIехьагIа михо гIоттадаь лоа гонга хьалкхоачаш лакхделар. Малх а, сиххача «боларагIа» чубизаргахьа леста лохлуш латтар.

— ХIанз ма хулла сихагIа цIадоладелча бакъахьа да вай, — аьлар Аламбика, михо гIоттадаь тIехь-тIехьагIа айлуш латтача лайга а хьежа, — ер лаьттара хьалъийдеш хьекха лоа тIера IотIаделхаш, хьекхача дарцал шийлагIа да, хIаьта ер мух дегIах чакхбувла болабеннаб сона. Кхы ха йоаергьяц вай! — аьнна, — катехха шоаш Iоабаь борци гамаши тIорме чуйохка эттар из.

— Даьра, хац сона-м, цIенда, — аьлар Мисарха, — цхьа бий хиллал а укхазара дихьа ялат дуненна нийсса дар-кх вайна.

— Мисарха! — аьлар Аламбика мух чIоагIлуш латт, — ер лаьттара гIеттаду дарц кхы кIеззига хьаллакхлой тувлалургда вай наькъах.

Хьаттара цIабахка ераш хьаболалуча хана сага лакхал айденнадар хьекха дарц. ДукхагIа долча даькъе аьтта оагIорахьара хьа тIа а болаш, ераш дIаболхача оагIорахьара акхарна духьала хьатIахьекхаш бар мух, диканна а вонна а бIарг дIа ца хьожабайташ. Миха духьала дIахьажа а кхелехьа, еррига юхь хьатIадеттача лайвои шелалои теце дIаэцар. Цудухьа, хьуна юкъера баьккха деса морхI бахьаш воагIа саг санна, геттара букара а бийрза болхар Аламбики Мисархеи.

Цхьан-шиш кхай дIоаххал шоаш хиннача хьагаьнабалалехьа наькъа белгало яйра акхарна хьалхашкара. ХIанзчул тIехьагIа бу никъ хетаргахьа бе безар. Шоаш хинна моттиг бIаргаяйча, дIадаха деза оагIув малагIа я а аттагIа хургдоландаь, Аламбик юхахьежар. Бакъда, укханна бIаргадайнар нийрча сурт дар: гIеттача дарцо дIакъайла а баьккха чубузаш латта малхи шоаш дола а хинна а мотиг къоасталургйоацаш дикъденна дарци.

— Сенга хьежавар хьо? — хаьттар Мисарха, ший саьккхдалар лочкъа а деш.

(Йистедоалар хургда).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ФРГ. Технически кердача хIаманца укх мехкара пассажир цецваккха хала да. Цхьабакъда, Франкфурт-на-Майне яхача городерча Керттерча вокзале хIанз оттаьча кердача ноахала автомато кхыметтел специалистий теркам а тIаоз. Ювцар я, Малхбузен германски машинаькъий управлене (Бундесбана) яхачох, «шийна нийсса яр Европе йоаца» компьютер.

Пассажирски самообслуживане принцип укхаза юкъейоалаяь цхьа 20 шу гаргга ха я. Цхьабакъда, хьалхара механизмаш чIоагIа чоалхане, массаза бIарглехка безаш яр, билеташ пригородни поездашта мара дохкаш а яцар.

«Хьакъал долча» машена (сурта тIа) дIатIахьежача а тоъам болаш да, хьалхарчарех геттара эргаш из йолга. Кнопкаши клавиатурени яц — царна метта экран. ДIахьокхавала мара везац, — автомат хьаллоталу, ди дика а йийце, ше гIоде кийча йолга «хьаоал». «Къамаьл дувцаш», цо лургья поездаш леларах йола моллагIа справка, поезд тIехьабиса мегаш бале, из а хьааргда, расписани хувцарах хоам бергба, пересадка мичахьа аттагIа хургья а хьехаргда. Цул совгIа, пассажир теша мара везац, маршрут эггара лоацагIен ахча кIезигагIа дIалоацаргдарн хургйолга, Автоматаца «къамаьл делга» ма хулла цхьалха даькхад: цо ше хьаоал аргIанара «ход», теркам тIаов даьча гIалата. Маршрут хержа яьлча, ахча Iочутасса мара дезац — цо билет хьа а лургда никъ даькъала а бувцаргба. Автомато дIанийду аьшка дар санна 10, 20, 50 марка дола каьхата ахча а. ХIаьта автомата пхиъ европейски турецкни меттаIш «хов».

Укх гаргарча шерашка мехка еррига 6000 вокзал цу тайпарча автоматашца Iалашъе лерхI ФРГ. Уж хьаеш йола фирмаш — «Сименси» «Клуссендорфи» — дIахо кхы а дикагIа тоаеш я шоай электронни техника.

ТАСС фотохроника.

Оалхазарашта духьала лоаттабеча къовсаме цIаккха ца хинна способ кораяьй Казелле Турински аэропорта болхлошта. Къайгаша, Iаьржача къайгаша, къижкъайгаша, чайкаша бокъонца йола оккупаци яьяр самолеташ гIувттача наькъа. Цар новкъарле йора самолетий лелама. Цул совгIа, кхерам бар уж лайнерий турбинаша чуозар. ХIаьта из полеташта чIоагIа кхераме да.

Ца хьожаш йисанзар оалхазарашца къовсам лоаттабара цхьаккха а способ: зIамига калибр йола йоккхий тоIаш, тоIадаь фу, ультраоаз. Пайда бацар. ТIаккха цхьаннена дагадехар, цу къовсаме лаьчаш юкъедоаладе. ХIанз аэропорт дика лораю лаьрххIа Iомадаьча кхаь лаьчас. ГIайтте урагIа а дахе, дерригa оалхазараш дIа-хьа лоахк цар, кхера а дай. Цхьабакъда, доа-м дац.

ТАСС фотохроника.

ЗIамига бераш дезаш...

Ший бер а дита балха йода кхалсаг сатийна хургйолаш шийгарча берашка дика хьож СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода «Ласточка» яхача № 96 йолча берий беша воспитатель Паукова Татьяна Петровна. Цунна тешал деш я цу беша заведующи Балабанова Мария Денисовна. Ткъаь итт шера укхаза болх беш сона нийсбеннача воспитателашта юкъе дикача оагIорахьа белгалъяьнна хьайоагIа из, аьлар цо. Цо бераш Iомаду дикача оамале хила, цар сагот ца далийта тайп-тайпара ловзараш дайт теникашца. Шоаш хIама диа пхьегIаш дIаяха, цIена, вIаши безаме хила Iомаду бераш. ХIаьта шоайл зIамагIдолча берашка хьожийт доккхагIдола бераш.

Иштта тешал деш йийцар Татьяна Петровна цунца болх беш йолча воспитатела Пересвет Ольга Павловнас а кхычар а.

Ткъеста шу да цо берий беша болх бу. Шие Грозненски педагогически училище йистеяьккхача йолаелар Татьяна Петровна из гIулакх де. Цу йIаьхача хана коллектива а берий даьй-ноаной а оагIонгахьара шийх бехк ца боаккхийташ хьайоагIа из. Цунна раьза ба цунга хьажа бераш дута кхалнах.

Нагахьа санна шийгара бераш хьажа няня йоацаш дисача, ше хьож из царга. ЦIаккха а бIехденна хилац цунгара бераш.

Школе дешадахара дика кийчделе хул цо кхетам бенна бераш. Цо уж Iомаду дагарде, книжка, тетрадь леладе, хьехархо чуваьлча классе хьалгIовтта, Iоховша, хьехархои дешархойн яха ловзар дайт царга.

Иштта зIамига долча берашта кхетам баларах дола литература дешаш кIоаргагIа Iомаду цо ший гIулакх.

Из заочно дешаягIа Нохч-ГIалгIай педагогически института кхоалагIча курсе. Цун кхув ший болх бе а, цIагIа хьажа а, деша а.

Берашта кхетам луш дика болх барах дукхаза а сийлен грамоташ тийннай цунна.

Атта болх бац иштта кагийча берашта кхетам бала, царга хьажа везаш бар. Из дика кхетадергда кхыметтел ший бераш кхеде а нанна мела хала да дIауйла йнча. Бакъда, Татьяна Петровнас бIукъожабац цу халача балхах. Цо дега безаш, шийна лоIам а хулаш бу зIамигача берашта кхетам балара болх.

Ю. ТЕГАЛОВ.

СУРТА ТIА: Т. П. Паукова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЛОР

Хасанбека вахаре керттера моттиг операционни я. Лоаццача хана минота, цкъаза йолча хана секунда ший бола низ тIа а бахийта лаш бола гIулакх де дезащ моттигаш нийслу цун балха тIа. Операционни дIачуваьлча цун вIалла а яьсса хеташ яц из, хIана аьлча цунна бIаргашта хьалхашка массаза а латт ше операци яь нах. Цхьабараш шек боацаш, хIаьта вожаш кхерабенна.

Иштта кхераяьнна, из геттара хала да лора, яр къона кхалсаг. Операционни истола тIара хьал а айяьнна цо аьлар: — тIеххьара сай кога бIарахьажа мегаргйий со. Дукхача шерашка ше Iоаяь говзал дага а еха вIалла а хIама ца хилча санна Хасанбека аьлар. — ХIана ях Iа тIеххьара? Дала мукъалехьа ког дIабоккхаргбац вай, дарба де йиш йолаш да гIулакх.

— Са берий къина а хьайна могар де сона, яхаш елхаш яр унахо. — ХIама а дергдац! — лоацца аьлар лоро. Туте сатехар. Теша хала долаш хIама дар Хасанбека де лаьрхIар. Аьча гIаржам баьккха ког цхьа мордилгах улар. Из меттаоттабе безаш бар. ХIара лора вIаштIехьдаргдолаш хIама дац из. Цхьанна саго баккха бехк я бацар из дувцадалар. ХIаьта а...

Набиев Хасанбек дог цIена, бехктокхаме, дика саг хилар дувц новкъосташа А. Санько, Ш. Хапаева, О. Капичевича иштта кхыбараша а.

Унахочунна боккха теркам тIабохийт цо, из санна вола лор вай республике хилар доккха иразда, — йох, цхьан хана Хасанбек волча дарба деш хиннача Л. Арапиевас. Иштта дукккхача нахагара а лора баркал яхаш письмош кхухьийт больнице.

1974 шера Хасанбека йистейоаккх Ростовски медицински институт, цигга тIема инвалидий госпитале болх беш Iа из. Медицински Iилма кандидат а волаш цо болх бу Ростове 1986 шерага кхаччалца. Дукхача унахой дег тIара баркал да лора цигара а...

Шех лаьца дувца ловш вац Хасанбек.

— Фу дувцаргда аз. Институт а яьккха болх беш вак-х со, оал цо.

— ХIаьта а алал Хасанбек, мала бахьан долаш даьхад Iа хьай вахаре толамаш? Гаьнна цхьан хIамана бIарг тIа этта цхьа зIаммига сабар а даь Хасанбека аьлар, — сай нана бахьан долаш. Из хиннаецаре, сох визза саг хургвацар.

ШапаIата мар Канташ тIем тIа вахар сесагага шийпхий бер а дита.

— ХIанз вай цIен хьо цаI мара къонах вац хьона, — аьлар нанас кIаьнкага, цIен доал де дезар а хьо ва.

ТIема шерашка сиха кхувра бераш. Деша ваханза вола кIаьнк говра тIахайча цец яланзар нана.

— Шод ма тохалахь говра, аьлар цо кIаьнкага. Говраьрдагlа я, хIаьта хьо хIанз а зIамига ва, низ дIакхоачаргбац хьа.

— Из бакъдац, со къонах ва, сота низ а ба, аьнна жоп делар кIаьнка наьнага.

ШапаIат дешанза саг яр, цунна кхыметтел кулг язде а хацар. Бакъда, Хасанбека дукккха а хIама Iомадир цунгара. ХIама довза, сабар хила, халхетар хилча гIайгIа е, кIалвисачоа новкъостал де Iомавелар из цунгара. Иштта цунгара дика мел дар Iомадаьдецаре тахан иштта дика хирург хула ца вала а мегар из.

Урус-Мартановски района ГIойтIара Агамерзаев Руслан дIалелалуш вацар. Букъ тIехка лазар хинна хилар бахьан долаш гIажамаш лелае езаш вар из. Лораша шоашта мел мог дарба даьдар, операцеш яьяр, иштта дарба даьчул тIехьагIа юха а вежар Руслан. ТIаккха цу зIамигача сага даси нанаси дийхар Набиев Хасанбинага унахочунга хьожавалар хьо аьнна. Раьза хилар из. Операци а ца еш дукккха а цунна дарба деш хилар лор. ХIаьта Хасанбика керттера хирургически инструмент скальпель а йоацаш кулгаш да. Набиевна ше мадарра шаьра довз сага дегI. Чоалхане манипуляцеш а еш цо «караерзаер» Агамерзаев Руслана букъа тIехк. Верзавир Руслан. Цо иштта ерзайир Назаренко Лидия Ивановна а. Лора раьза хинна газета тIа цо яздора: «Аз баркал ях медицински Iилмай кандидата Набиевна, моташ маьрша а хилва из, ший балха тIа ка а ейла цунна. № 8 йолча поликлиника мануальни терапи еш, цо дукха нах берзабу. Се кулгашта цо ураоттайир сона цIаккха а дицлургдац».

Хьасанбиках иштта дика дувц цо верзаваьча Агамерзаев Руслана а. — Ваха вусарг хиларах бола тешам байнабар са. Гой хIанз машин а лехкаш саг мавий со. Набиевх сона даьнна беркат да яр. Цхьаккха а хIаманца мах баь со варг а воацаш.

Набиева унахой цхьа шоай тайпара ба. Царгара лазар тIема халача шерашкара дIаьхденна хьадоагIаш да.

Дукха ха я Набиев травматологеца гIулакх долаш вола. Студент волча хана больницешка госпиталешка ухар из, опыт йолча лорашкара Iомалора. ХIаьта хIанза-м цо ше а Iомабу лораш. Цо боккха теркам тIабахийте тохк чов мишта хиннай, малагIа дарба де деза. ХIаьта хIара човна ший тайпара теркам тIа а бохийт.

Я. ЦУЕВ,
журналист.

Керда фильмаш

«И повторится все»

ВIаши бовзаш боаца французаш вIашагIкхийттача цар дIа-юха укх тайпара хаттараш ду: мичахьара малав хьо, да-нана малашб, мичахьара хьаваьнна ва?

ХIаьта фу ала йиш я вай цу хаттарашта. Цкъаза йолча хана вайна дага а дац саг дунен тIа валалехьа цун биографи йолалулга хIаьта венначул тIехьагIа а кхоачалац из. Вайх дукккхабараашта гунахьа хилац хьалха дIадаха хиннар, духхьала воаштен вай кхоачарчанен гуш дар мара.

Цу тайпара саг ва фильма керттера турпал-къона ленинградски адвокат Саакян Мартин. Сийлахь—боккхача Даймехка тIем тIа венна да хьоавеш вацар дезале. ХIаьта къайлагIа леладеш дар 30 шерашка хинна цхьадола хIамаш а. Мартинах лечкъадора нанас дIадаха, шийна дега хала дола хIамаш. ХIаьта даь дика а во гучадаргда.

С. ДУДАЕВ,
киновидеообъединене редактор.

Къулбаседа - ХIирийчен Куртат (цхьан хана Гадаборшкъонгий-Юрт) яхача юртарча маьждига председатель волча Гадаборшев Iабзе Адама тха корреспондентаца хинна къамаьл.

— Вайна махарра сталински режима ханашка а цул тIехьагIа дукккхача шерашка а бусалба а кераста а ди лелаберашца Iаьдало лира къовсам лоаттабаьб. Мадарра аьлча, из Конституцес енна бокъо телхаелга дар. ХIаране ший лоIамагIа ди лелабе а ца лелабе а бокъо я, яхаш, къайлагIа ди лелаберий никъ дукхача хIаманна тIехьа бийхка хинналга вайна ховш да. ХIаьта хIанз, перестройка дIайоалаелча денз, массанена а цхьатарра бокъо еннай шийна хетар ала, закон ца телхадеча ший безамбар хьаде а. Бусалба ди лелаберашта иштта кероста ди лелаберашта а из кортамукъале хилар доккха хIама да.

ЗУЛАМА ДУХЬАЛА

Бусалба дино хьахьокхаш болча наькъ тIа водаш волча сагагара зулам дала йиш яц, хIана аьлча цхьаккха тайпара зе-зулам хьаде бокъо лац КъорIо. Цо хеставу дог кIаьда, къахетаме, кIалвисача сага новкъостал деш, наха юкъе барт тоабеш, машар бувцаш вола саг. Цул совгIа, бусалба дино могадеш дац къоал, корта бохабу маларaш мелар, лоацца аьлча, моллагIа а дола ийрча гIулакхаш.

Уж ийрча гIулакхаш леладе йиш йоацилга дIанхайкаду дина викалаша нах вIашагIа мел нхетача моттигашка. Иштта мара зуламе доаца маьждиг сталински режим лаьттача ханашка дохадаь дIа а даьккха, 45 шера болх беш хиннадац таханалца. Из хьадийла кхо шу мара а дац.

Бокъо а йоацаш гIалгIай мохк боха а баь Iобахьийтачул даьккхачул тIехьагIа Куртат, аьнна, цIи тиллача тха юртара маьждиг хьалдаь хиннад 1890 шера.

Маьждигагара зулам даьнна ца хилар, моллагIча къамех саг вале а, ийшачоа цо новкъостал деш хиннилга хьахьокх укх тайпарча масало. 1920—1923 шерашка моцалах байдда Украннера, Поволжьера баьхка хинна эрсий хьатIанийца, царна яа сискал луш, уж цхьан кога тIа баллалца лелабаьб маьждиге имам хиннача Арабханов ИбраьхIима.

1937 шерашка, Ежова къизал вай мехка яьржача хана, маьждига доал деш хилар мара кхы бехк боацаш Гадаборшев Бексолтанея Ахьмадан топаш техар.

Таханарча дийнахьа жайно маалара, цIена бусалба ди а лелабеш, паччахьа а лоархIаш, закон телха а ца деш болх беш да тха маьждиг. Къонабарашта юкъе кхетама болх а бу оаха. Мискача наха, дай-ноаной доацача берашта, хатар хиннача наха новкъостал ду. Ишта хатар хиннача нохчий юрташта, Армене, Таджикистане, мохк аьгача кхычахьа ахча кхахьийтад маьждиго.

Маьждиг хьаделла тоадеш ца дакъа лаьцад. ХIаьта а белгалбаха беза маьждиг юхаметтаоттадеш дизза дакъа лаьца нах. Уж ба: Цуров Абабукар, Темирханов Джабраил, Боров Хьасан, Батажев Билан, ГадаборшевгIар Джабраили Шабазгирий, Патиев Iумар, иштта кхыбараш.

Маьждиг законо бокъо а енна, Iаьдала шийгара доагIар дIа а луш, болх беш да. Оаха къовсам лоаттабергба коррупцена, спекуляцена, кхааш а ийдеш наьха хьакъ даа лаьрхIача нахаца, корта бохабу маларащ а мелаш зуламаш леладерашца.

Тхо перестройкана тIехьа да. Вайна махарра, перестроечни ха бакъдар кот а доалаш, харцонца къовсам а лоаттабеш наьха дегашта тоам хинна ха я. Цудухьа, тхо теш бакъдар котдаларгхиларах а, гIалгIай автономи юхаметтаоттаергхиларах а.

Къамаьл дIаяздаьр
Т. МАЛЬСАГОВА.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

13 МАРТ
ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Женщины, которым повезло» яхача художественни фильма 3-гIа сери «Дуся».
9.50 — Из хиннад... хиннад...
10.10 — «Хьайбай дунен тIа».
11.10 — «Еж, пес и мальчик Нико» яха мультфильм.
11.25 — Берий сахьат.
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — «За роялем автор» дIалохк композитора В. Кобекина.
16.50 — «Социализма проблемаш». «Социализма теорех йола очеркаш» яха керда сборник дувцаш.
17.35 — «Тхои хори».
18.20 — «Укращение велосипеда» яха мультфильм.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Кагирхой вестник».
19.40 — И. Н. Худенкос юрта эггара хьалхь вIашагIъеллача подрядни коллектива кхелах долча документальни фильма премьера.
20.05 — «Королек — птичка певчая» яхача художественни фильма 2-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
22.00 — Документальни фильм.
23.15 — «Последняя стоянка» яха эрсий эмигрантка А. Шиинской-Маитейна кхелах йола передача.
00.15 — Ха. ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15, 9.35 — Iилма-довзийтара фильмаш.
8.35 — Дезала вахарера этикен психологии. 10-гIа класс. Наьна къайленаш.
9.05 — Французски мотт. Iомабу 1-ра шу.
9.55 — Французски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.25 — Iилма-довзийтара фильм.
10.35, 11.40 — Биологи 6-гIа класс.
10.55 — Эрудиташта разминка.
12.00 — «Вай цхьана, мама» яха художественни фильм.
13.10 — Ритмически гимнастика.
13.40 — «Цирк зажигает огни» яхача телефильма юхагойтара сеанс.
17.10 — «Второе рождение» яха «Красный молот» производственни объединене перестройка процессах дола видеофильм.
17.30 — «Харжархошка да дош».
18.00 — КПСС обкоме: партийни вахара хроника.
18.10 — Музыкальни открытка.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — СССР халкъа депутатий аргIан йоацача КхоалагIча съезде. Перерыве (20.00) — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»

14 МАРТ
КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Женщины, которым повезло» яхача художественни фильма 4-гIа сери «Зина».
9.50 — Шовданаш.
10.20 — Мультфильм.
10.30 — «Кагирхой вестник».
11.10 — «Дунен гонахьа» альманах.
12.10 — Коллаж.
12.15 — «Радуга» «Бутоны: расцветшие на солнце» яха VIII Дунен халкъашта юкъера халиъа кхоллама телепрограмма (КНДР).
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — В. А. Моцарта произведенера концерт.
17.25 — Берий сахьат.
18.25 — Коллаж.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «ЛагIаш».
20.10 — «Королек — птичка певчая» яхача художественни фильма 3-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН
21.30 — «Крейцерова соната» яхача художественни фильма 1-рен 2-гIен сереш (Духхьашха). Перерыве — Актуальни интервью.
00.10 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма-довзийтара фильмаш.
8.35, 9.35 — Природоведение 3-гIа класс.
9.05 — Немецки мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Немецки мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Общая биология 10-гIа класс.
11.05 — ШагIара академи.
12.05 — «Са бIаргашка хьажал». яха В. Шукшинах дола документальни фильм
13.00 — Халкъашта юкъерча конкурсай лауреат йолча А. Аблабердыевас дIалохк.
13.30 — «Форда къахьегамхой» яхача В. Гюго романах даьккхача телефильма дийнахьара сеанс юхагойтар 1-ра сери (СССРи Францин).
16.55 — «Лаьттен кортамукъален». Лаьттах дола Закон дувцаш.
17.35 — Хоамаш-реклама.
17.40 — УнахцIено (гIалгIай меттала).
18.10 — Мультфильм.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — Информационни программа. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

15 МАРТ
ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Женщины, которым повезло» яхача художественни фильма 5-гIа сери «Наташа».
9.45 — С. Орехов (ворхI мерз бола гитара).
10.05 — «Последняя стоянка».
11.05 — «Голубая стрела» яха мультфильм.
11.25 — Берий сахьат.
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — Коталон 45 шу дузаш. Документальни фильм.
17.25 — С. Прокофьева кхоалагIа симфони.
18.00 — «Телеэко» яха журнал.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
19.45 — «Трускавец» яха Ерригсоюзни курорта ДК «Трускавчанка» яхача иллеи халхарен халкъа ансамбла концерт.
20.15 — «Королек — птичка певчая» яхача художественни фильма 4-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — США-ра СССР-е чрезвычайни полномочни вола посол Дж. Ф. Мэтлок телевизорга гIолла вейтар. (Эстонера ТВ).
22.40 — «Манфред» яха П. И. Чайковске воригг симфонеш.
23.45 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма-довзийтара фильмаш.
8.35, 9.35 — Общая биология 11-гIа класс.
10.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Биологи 8-гIа класс.
11.05 — Финлянди ТВ передача.
12.00 — Киноафиша.
13.00 — Ритмически гимнастика.
13.45 — «Форда къахьегамхой» яхача телефильма юхагойтара сеанса 2-гIа сери.
16.45 — Документальни фильм (нохчий меттала).
17.05 — Музыкальни открытка.
17.10 — «Советаши вахари» (гIалгIай меттала).
17.40 — Киножурнал.
17.50 — Информационно-публицистически программа.
18.30 — «Без крыши над головой» яха новоузенски проблемаш.
19.00 — СССР Лаккхехьарча Совета сессе. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

16 МАРТ
ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — «Крейцерова соната» яхача художественни фильма 1-рен 2-гIен сереш.
11.05 — Массарна а дез цирк.
11.40 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — Iилма вестник.
17.15 — Мультфильм.
17.25 — Фильм-концерт.
18.00 — «Инзеледа! Инзеледа!» яхача Ямальски окружной радио передачаш дIахьош йолча Немций журналистках А. Лапсуйх долча документальни фильма премьера.
18.25 — Коллаж.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Iаьдал — Советашка. Волгоград: моттигера Советаш харжалехьеи хержачул тIехьагIеи.
19.30 — «Упущенная Галактика» яха боккхийчарна дола мультфильм.
19.35 — «Аз шоана лохк» яха Егоров Вадима илли.
20.05 — «Королек — птичка певчая» яхача художественни фильма 5-гIа сери
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — Из хиннад... хиннад...
22.00 — Взгляд.
23.45 — Ден лув кхера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма-довзийтара фильмаш.
8.35, 9.35 — Ф. Листа музыка 7-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35 — Природоведени 2-гIа класс.
10.55 — Хоккей. СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Спартак» 2-гIен 3-гIен периодаш. (15-ча марта дIаязъяь).
12.15 — Документальни фильма премьера.
12.45 — «Шолжа чу санна, шовдашка санна» яха Нохч-ГIалгIай ТВ передача
13.15 — «Форда къахьегамхой» яхача телефильма юхагойтара сеанса 3-гIа сери.
17.00 — «Сенна ду Iа ер цIа?» яха документальни фильм.
17.20 — «Экологически дневник».
17.40 — Киножурнал.
17.50 — Информационно-публицистически программа.
18.30 — Хоржамаш чакхдаьннад. Хоржамаш дIахо дIадолхаш ла.
19.00 — СССР Лаккхехьарча Совета сессе. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

17 МАРТ
ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мамаи, папаи, сон.
9.05 — ЦIагIара академи.
9.35 — Шера ханаш.
10.35 — Коталон 45 шу дузаш. «Запасной вариант» яха художественни фильм (Румыни, 1984 ш.).
12.00 — Партнер.
12.30 — Режиссера Г. Козинцева фильмаш. «Дон Кихот» яха художественни фильм (1957 ш.).
14.05 — «Разговор с продолжением» яха кинорежиссерацара А. Кончаловскецара вIашагIкхетар.
15.00 — «Гадкий утенок» яха мультфильм.
15.20 — Гушдар — теша хала дар.
16.20 — «Лаьтта — тха юкъара цIа» яха фотоконкурс.
16.30 — «Здравствуй, милый!» ДIалохк РСФСР заслуженни артистка М. Суворовас.
16.55 — Политически диалогаш. Парти XXVIII съезда КПСС ЦК платформа ювцаш.
17.25 — «СелаIад» яха халкъа кхоллама телепрограмма й VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль. Пакистана провинцешна гIолла музыкальни никъ беш.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Мультфильмай премьера.
19.00 — Ти-Би-Эс телевидене сайре (Япони).
21.00 — Ха.
21.30 — «Телескоп».
21.55 — Ти-Би-Эс телевидене сайрен дIахододар.
00.05 — Ден лув кхера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Мультфильм.
8.35 — Экрана тIа 01 служба.
9.05 — «Лебеди в пруду» яха художественни фильм субтитраша (Духхьашха).
10.30 — «Содружество» яха видеоканал.
13.30 — «ТВ о Ти-Би» Японски телекомпани «Ти-Би-Эс».
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — Документальни фильм.
17.20 — «Халкъа хьаькъала хьаст» яха фольклор (гIалгIай меттала)
18.00 — Шун дехар. х. «Вайнахский очаг в Иордании» яха передача.
19.15 — «Под знаком «Пи» 1-ра дакъа.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Под знаком «Пи» 2-гIен 3-гIен доакъош.
22.45 — Хи чу кхувсабалар. СССР-ен США-н сборни командий матч. Бийсанара сеанс.
23.30 — «Деррига седкъий» яха киноконцерт.
00.20 — «Фото Хабера» яха художественни фильм. (Венгри, 1964 ш.).

18 МАРТ
КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массанена а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа
10.00 — Даьхенна гIулакх деш.
11.00 — «Блиц» яха Iуйрийнара са мукъадоакхха программа.
11.30 — Педагогика массарна а.
13.00 — УнахцIено
13.45 — Фигурни катани. Дунен чемпионат. Гойтара выступлеии. Канадера передача.
16.00 — «Юрта сахьат» панорама.
17.15 — Приключении фаьлгийн дунен тIа. «Снегурочка» яха художественни фильм.
18.55 — М. Вахутинский (свирель). КIиранден кинозал.
19.00 — Мультфильм.
19.35 — «Атинкс» яха художественни фильм (ГДР, Румыни. 1986 ш.). (Духхьашха).
21.00 — 7 ди.
22.00 — Уйлаш массехана хургдолчун. КIиранден нравственни проповерь
22.15 — Футбольни обозрени.
22.45 — ДIалохк Мирей Матье (Франци)

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта.
8.15 — Мультфильм.
8.35 — Камерни концерт Киевера передача.
8.55 — «Ягуар» яха художественни фильм субтитраща.
10.20 — «Земля тревоги нашей» яхача циклера «Жигули в конце века» яха экологех дола документальни фильм
10.35 — Коллаж.
10.40 — РСФСР заслуженни артиста Э. Грача концерт (скрипка).
11.25 — НБА баскетбола профессионалашта юкъера США чемпионат.
12.25 — «Мир, в котором мы живем» Секретный заказ», «Скоро лето» яха режиссера П. Когана фильмаш.
13.10 — «Къаьнарча тховна къайле» яха берашта дола фильм. (Югослави Чехословаки, 1987 ш.).
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — СалоIа сахьаташ.
17.40 — Производства хьалха латтарашта оттадаь концерт. (гIалгIай меттала).
18.10 — «Угол зрения» яха кагирхошта йола программа.
19.10 — «Сийлахьча Коталон 45 шу дизарга». «БIухошта дагаух» (гIалгIай меттала).
19.25 — «Дена юртахь илли» (нохчий меттала;
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Если вам за...» яха программа.
21.00 — 7 ди.
22.00 — «Этот прекрасный зрелый возраст» яха художественни фильм. (Болгари, 1986 ш.). (Духхьашха).
23.10 — Хи чу кхувсабалар. СССР-ен США-н сборни командий чемпионат.

РАДИОПРОГРАММА

ШИНАРА, 13 МАРТ

7.30 — «Юрта Iуйренаш».
7.45 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 ДIалохк Х. Ахциевас (гIалгIай меттала).
9.15 — Перестройка идеологии практикеи.
9.30 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
9.50 — 10.00 — Перестройка гIа (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 — Информационно-музыкальни программа. Радиостудера прямой трансляци (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20 — 18.40 — «Пятилеткеи коммунисти».

КХАЬРА, 14 МАРТ

7.30 — Хоамаш.
7.45 — 8.00 — Музыка.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — ДIалохк М. Айдамировас (нохчий меттала).
11.15 — Нохч-ГIалгIай композиторий музыка.
11.50 — 12.00 — «Городе салаIар».
15.30 — «Цхьам дезале» (нохчий меттала).
15.45 — Реклама.
15.50 — Саг, машина, никъ.
16.00 — 17.00 — Информационно-музыкальни программа. Радиостудера прямой трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — «ДоттагIал» (эрмалой меттала).
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

ЕРА, 15 МАРТ

7.30 — Сихдалара баргал етташ.
7.40 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка, хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Г. Гагиева дешаш яздаь иллеш (гIалгIай меттала).
11.15 — «Даймохк» (гIалгIай меттала).
11.30 — Музыка (нохчий меттала).
11.40 — 12.00 — «Микрофонаца Грозне гIолла» яха радиожурнал.
15.15 — Музыка.
16.00 — 17.00 — КПСС XXVIII-ча съезда накъадолхаш. Радиостудера прямой трансляци. Телефонаш: 23-40-96,, 23-43-41, 23-47-20 (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
13.40 — Даймехка истори оагIош (нохчий меттала).
18.55 — Музыка (нохчий меттала).

ПIАЬРАСКА, 16 МАРТ

7.30 — «Юрта Iуйренаш».
7.45 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — «Фусам-2000» реализации проблемаши».
8.40 — Реклама.
8.45 — 9.00 — Поэта А.-Г. Угурчиева керда стихаш (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 — «Шовдан аз» яха фольклорни ансамбль я тхо долча хьоашалгIа.
15.15 — КПСС XXVIII-ча съезда накъадолхаш, «Уйла а болх а кердача хьисапе бе» (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа.
17.16 — «ДоттагIий оазаш».
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Музыка
18.40 — 19.00 — Харжара бокъо.

ШОАТТА, 17 МАРТ

7.30 — «Юрта вахар» (нохчий меттала).
7.45 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Хоржамаш хинначул тIехьагIара уйлаш (нохчий меттала;.
10.15 — Сатирически микрофон (нохчий меттала).
10.35 — Музыка (нохчий меттала).
10.40 — Халкъа тIахьожам болх беш ба (нохчий меттала).
10.55 — 11.00 — Реклама.
11.00 — «Къона хилар».
11.30 — 12.00 — Социальни сфера ритмаш.
15.15 — Классически музыка концерт.
16.00 — Хано хьалхадоах (гIалгIай меттала).
16.15 — 17.00 — «Шоаттден вIашагIкхетараш концерт (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта» (гIалгIай меттала).

КIИРАНДИ, 18 МАРТ

7.30 — Передачай программа.
7.35 — Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 — «Ден темах» (гIалгIай меттала).
8.15 — 9.00 — Даькъала дувц шо.
11.30 — 12.00 — КIиранден музыкальни программа.
15.15 — 15.30 — «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 — Интерьере портрет.
16.30 — Реклама.
16.40 — 17.00 — НегIий ашараш (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIал долчарна» яха концерт (нохчий меттала).

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместителя — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12. промышленностен транспортан — 22-75-81, 22-65-01; юрта бовхама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907. г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02067. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ 880.